

Պաշտոնաթիւր ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿԿԱԿԱՆ

ՄԱՐՏ 23, 2025

Թ. Տարի, թիւ 12 (417) (Եղբ Շրջան), Հիմնուած 1899-ին, իբրև «Զայն Հայրենեաց»

ՀԱՅՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԽԱՏՈՒԵՅ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒԹ ԽՈՐՀՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Մարտի 11-14-ը Մայր Աքոռ Սուրբ Էջմիածնում, Ն.Ա.Օ.Ս.Ս. Գարեգին Երկրորդ Ծայրագոյն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կարողիկոսի նախազահութեամբ, տեղի ունեցած Գերագոյն հոգեւոր խորհրդի ժողովը:

Ժողովն ատենապետեց Կ. Պոլիկ Հայոց Պատրիարք Ամենապատի Տ. Սահակ Արքեպահսկոպս Մաշալեանը, իսկ նիստերը վարեց Մայր Աքոռ Սուրբ Էջմիածնի դիացիանապետ Տ. Արշակ Արքեպահսկոպս Խաչատրեամը:

(Ժար. ը տեսնել էջ 9)

ԱՌՈՂՋԻ ՄԵՐԵՑՄԱՆ ԿԵԴՐՈՆԵՆ ՆԵՐՄ ՆՀՈՒԵՑՄ

ԱՐՃԱԿ ԶՈՂԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբար, 14 Մարտի երեկոն կը մնայ անմոռանալի յիշատակներով, եւ հոգ քաղմութեամբ լցուն հանդիսութիւն մը, օրինութեամբ Գանատայի Հայոց Առաջնորդ Արքար Եպս. Յովակիմեանի, բարձր ներկայութեամբը Թ.Ս.Ս. Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ Դոկտ. Արշավիր Կէօնճեանի եւ մասնակցութեամբ գաղափարակից հարազատներու եւ բարեկամներու, որոնք եկած էին յարգանքի անսակարկ տուրքը տալու մեծ հայուն ու հայրենասէրին՝ Արշակ Չօպանեանին:

Այս առջի յատկապէն Նիւ Եղբէն հրամակուած էր բանախօսելու «Պայքար» շաբարաբերի գործադիր խմբագիր Յակոր Վարդիկանան: Գործադրուեաւ որակաւոր մշակութային յայտագիր մը:

Կարդալ այս թիի էջ 6-ին մէջ լրս տեսնոն հանդիսութեան նկարագրականը:

Նիւ Ծորովի

ԹԵՔԵԵՄ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾՆ. ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ «ՄՐԵՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՈՒՆԵՑՄԱ ԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՒԿԱՔԸ ԻՐ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԵԶ

Ծարար, 15 Մարտի երեկոն Թատերախումբի ընտանիքին անդամներուն համար եղաւ յիշատակելի օր մը: Արդարեւ, քանի մը ամիսներու բացակայութենի ետք, շնորհի Թ.Ս.Ս. Կեդրոնական Վարչութեան, մասնաճիւղն ու բատերախումբը վերադարձան իրենց նոր հաւաքավայրը: Զգալի էր ներկաներուն երջանկութիւնը, որով բատերախումբը պիտի շարունակէ իր առաքելութիւնը, որ ծնունդ առած է 1979-ին:

Արդէն ծրագրուած է յառաջիկայ բեմադրութիւնը՝ Անտոն Զեխովի «Ամուսնութեան առաջարկ»-ը, որ թեմ պիտի բարձրանայ 10 Մայիսին: Կը ծրագրուած նաև աշնան ներկայացնել բատերախումբի մեծ բատերախաղ մը:

Նկարին մէջ անդամները շրջապատած են բատերախումբի հիմնադիր առենապետը Յակոր Վարդիկանան ու բեմադրիչը՝ Յարութ Չարմաճեանը:

ԱՅՍ ԹԻՒՌՎ ԿԱՐԴԱՆ

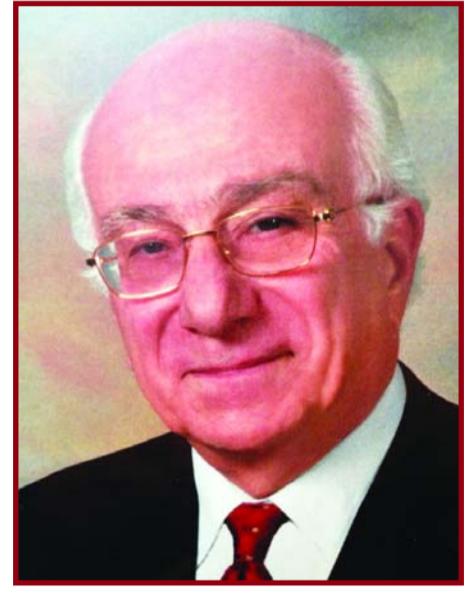
Լոյով ուղեկցուող խօսքը	Էջ 2
Փիսուոր ԾՊԱԶՎԱՌՈՒԹԵՐՆ Եւ ՀԵՏԵԽԱԾԵՐ	Էջ 3
ԽՈԽՈՎՎԱՆՈՒԹԵՐՆ	Էջ 4
ՄԵՐ «ՊԱՇԵԱՎԻՇ» ՈՈԽԱՍԱՍՆ...	Էջ 4
ԶԱՒՆ ՍՍԵՐԼԵԱՆ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՔԵՐՆ ՀԱՍԱՐ» ԱՆԳԼԵՐԵՆ ՀԱՏՈՐ	Էջ 5
ԱՐԵԱԿ ՅՈՊԱՆԵԱՆԻ ՅԻԿԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱՍԻՐԵՒՆ	Էջ 6
«ՄԻԱՅ ԹԱՏՐՈՒ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ ՇԵ...»	Էջ 7
ԼՈՒՄՐԵՎԱԿ ՄԵ Զ. ԴՐՈՒ ՀԱՅՈՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՎՐԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵ ԲԱՅՈՒ ՅԻՄՈՒ ԵՐԻՄԾՈՒՄ ԱՐԵՍԵ	Էջ 8
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵ ԲԱՅՈՒ ՅԻՄՈՒ ԵՐԻՄԾՈՒՄ ԱՐԵՍԵ	Էջ 9

ՊՆՈՐՈՇ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԴԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ «ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ» ԻՆՔՆԻՆ ԻՐԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԵՐԱԾԽԻԲ ՉԷ

ՌՈԿ. ԱՐԵԱՐԻՐ ԿԵԾԱԾԱՆ
Order of Canada շքանշանակիր

Հայաստանի իշխանութիւնները այս օրերուն մեծ ակնկալութիւններ կ'ուզեն վերագրել այն տեղեկատուուրեան թէ Ասորպէյէճանի հետ «Խաղաղութեան Պայմանագրի» շարադրութիւնը վերջնականացած է:

Արդարեւ, քառասուն շրու օրեայ տիսրահոչակ պարտութեամբ աւարտած պատերազմէն ետք, անցեալ չորս տարիներու ընթացքին, Հայաստանի իշխանութիւնը իրերի իր ռազմաքաղաքական գլխաւոր նախատական կը հետապնդէ, գոնի իր տեսլականով, Հայաստանին համար խաղաղ եւ հանգիստ շրջան մը պահունակէլու երաշխիք տալիք, Ասորպէյէճանի հետ՝ այսպէս կոչուած «Խաղաղութեան դաշնագրի» մը ստորագրութիւնը:

Այդ շրու տարիներու ընթացքին, վարչապետ Փաշինեան եւ ՔՊ-ական իր գլխաւոր գործակիցները առանց յուսահատելու ամէն առիթ օգտագործեցին հասնելու համար այս դաշնագրի վերջնականացման: Միւս կողմէ սակայն, ընդհակառակը այս ամբողջ տեսլութեան, պատերազմի յաջողութենէն զինված ինքնավաստան Ասորպէյէճանը, շարունակարար ցուցադրեց ամբարտաւան եւ արտառոց պահանջներ եւ պայմաններ ուղղուած ուղղուած հայաստանին իր բոլոր արտայայտութեանց ընթացքին:

Այս սանձարձակ ամբարտաւանութեան գագաթնակէտը կը կայանայ տակալին մինչեւ այսօր՝ Ասորպէյէճանի պետական բարձրագործ դիրքերու վրայ գտնուող անձնատրութեանց կողմէ ամբողջ Հայաստանը «Արեւմտեան Ասորպէյէճան» անուանելու:

Այս պայմաններուն տակ է, որ անցնող օրերու ընթացքին, Հայաստանի մէջ եւ ապա միջազգային մամուլին մէջ յանկարծ տարածուեցաւ լուրը թէ Հայաստան եւ Ասորպէյէճան համաձայնած են «Խաղաղութեան Պայմանագրին» պարունակութեան բոլոր կէտերուն շուրջ: Յատկանշական է սակայն որ մինչ Հայաստանի իշխանութիւնները կը զանան այս պարագան ներկայացնելու որպէս կարենու իրագործում մը, եւ նոյնպէս ալ, մինչ Եւրոպական, Ամերիկան եւ մերձակայ երկիրները եւս, լաւատեսութեամբ կ'արձագանքնեն այս լուրին, միս կողմէ սակայն, պայմանագրին ստորագրութեան վայրին եւ բոլոր առաջարկան մասին ոչ միայն մինչեւ օրս կայ որեւէ տեղեկութիւն, այլ մանաւանդ նոյն ինքը, Ասորպէյէճանը ոչ մէկ կերպ կ'անդրադառնայ այդ նիւթին: Առաւել եւս, տակաւին ամէն օր Ալիւ կ'արտայայտուի Հայաստանն նոր զինուներ պահանջնելու լեզուով:

Այս բոլորին առջն, բոլորովին հասկնալի է թէ նոյն ինքը հայրենաբնակ հայ ժողովուրդին խոշոր մէծամասնութիւնը նտահոն եւ թերահաւատ է: Աւելին եւս, յունտեսութեամբ անոնք կը սպասեան որ նախ իրազեկ դառնան շեփորուած այս պայմանագրին ամբողջական բովանդակութեան:

Սփիտքը իր կարգին՝ կը բաժնէ ընդհանրապէս հայրենի ժողովուրդին, նկատի ունենալով այսօրուան իշխանութեան, այլեւ մինչեւ այսօր բազմից դրսեւրած, պարտուղական զինուներուն երալու զորեւութիւնը:

Ահա այս պայմաններուն մէջ է որ հասկնալի է թէ ի պատասխան մեզի ուղղուած հարցուներուն եւ մեզմէ ակնկալուած այս կապակցութեամբ մեր կեցուածքը բացայացնելու պահանջներուն, մենք որպէս գլխաւոր հայեր, իմնութիւնը կ'անդրադառնայ այս պայմանագրին» մասին մինչեւ այսօր ընդհանութիւն հասնելի անկատար տուեալներուն վրայ, մենք եւս կ'արտայայտներ մեր մտահոգութիւնը եւ առայժմ յունտեսութիւնը:

Այս մտահոգութիւնը եւ յունտեսութիւնը հիմնաւորուած են մանաւանդ առարկայական լրջագոյն մէկ մէծ հիմնական, բացայայտ բացուողումն մը վրայ՝ որ մինչեւ այսօր, չորս տարիներ ետք, տակաւին ակնյայտ բացայացնելու պահուածութեան, որ վատահելի կարեւորագոյն երաշխիքը պիտի լրջագոյն մը իսկական տոկունութեան եւ հետեւարար անուանական արժեքին:

Արդարեւ պատմութիւնը բազմից ցոյց տուած է թէ ամէն ժամանակներու ամէն վայրեկու մէջ որեւէ երկրի մը համար խաղաղութեան ամէն ապահով երաշխիքը անոր կատարեալ պատրաստութիւնն է իր սեփական ոյժերով ու առաջնագրին մը իսկական տոկունութեան եւ հետեւարար անոր իսկական արժեքին:

Այս պատրաստութեան բացայացնելու պայմաններուն մէջ, դժբախտաւար բուլը եւ ստորագրութիւն կ'արժեն միայն այնքան, որքան կ'արժեն այդ բուլը եւ այդ ստորագրութեան մելանը:

Սոնակալաւ

Լոյսով ուղեկցող հօսք՝ ՄԻՇ ԶԵ, որ դիմուն է ըսկալիում

Ծառին կեամբ երաշխատում են նրա խոր արմատները և ոչ երբեք
ճիշտերն ու տերեւները:

Սեր մեծերից շատերն են ասել, որ մեր ծառն առողջ է և կը մնայ առողջ,
եթե պրկունք ազգովին եւ յաճախ կտրատենք չորով ճիշտերը: Այս, չայ ժո-
ղովուրդը, որ միշտ կարող է եւ պիտի յաղթի, առայժմ դեռ պարտում է: Արդէն
120 տարի է պարտում ենք ու ամէն անգամ յատկապէս ազահ թալանշիների
պատճառով: Տեսէր ովքեր են մեզ յաղթում: Խսկ դա այն
պարզ պատճառով, որ այդպէս էլ չուտեսանք նոյնին դեկավարները: Հակառակ
դէպքում մերը կը լինէին Վաճար, Սարրդամըշ, Կարսը, Նախշեանը, Եղունի
համար արդէն դատի տուած եւ պատախանատութեան ենթարկած կը լինէ-
ինք Թորքիային, չինք յանձնի Արցախը: Այդ ժամանակ Հայաստանը ոչնչով
չէր զիջի ոչ Սինկափորին եւ ոչ էլ Շուէցարիային: Սակայն ցան այն է, որ թէ-
եւ անկախացանք, սակայն այդպէս էլ ազգի մակարդակը Խորհրդային կաղա-
պարներից դուրս չեկա, չձերքազատուց հյու ենթարկուողի հոգեկերտուածքից: Այս
ցախ իմմանիդը Տէր-Պետրոսեանի շանքերով ստացուել է մի իրավիճակ,
երբ մարդիկ ուղղակի իրար չեն սիրում այն աստիճան, որ «Մի կարի մեղի»
համար իրար են սպաննում: Պատմահայր Խորենացին եթէ այսօր ապրէ,
վստահ եմ, մի ամբողջ հատոր ողբ կը գրէ:

Մեսք Մեր Արքութեանսերու

Հիմնաւոր Սեւանայ վաճրին մէջ կանգնած է ուշազրա մը, որ
կը տարբեր բոլոր մեր խաչքարերէն: Մեր խաչքարերու մեծ մասին վրայ
Քրիստոս Խաչին զամուած չէ պատկերուած, քանի որ մեր հաւատքը Խաչէ-
լորեամբ չաւարտիր: Մենք կը քարոզենք յարուցեալ Քրիստոսը, յարթական
Թագավորը: Սակայն այս խաչքարը, որ բուազրուած է 13-րդ դարով^(*), բոլո-
րովին այլ է:

Խաչքարի կելորնը փորազրուած է խաչուած Յիսուսը: Խսկ վարը պատ-
կերուած է դժոխք իշմելու՝ այն պահը, երբ Քրիստոս իր գօրութեամբ ու փառ-
քով կ'աւերէ դժոխքի դրսելը, որպէսզի ազատ գերութեան մէջ գտնուողները: Այս
կը յիշեցնէ, սիրելիներ, որ նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ կը բուար, թէ
ամէն ինչ կորսուած է, Աստուած յարթանակ կը պարգևէ:

Բայց կայ բան մը եւ, որ այս խաչքարը կը դարձնէ խաչապէս բացառիկ: Քրիստոսի դէմքը կը տարբերի սովորական պատկերներէն: Ան նման է 13-րդ
դարու մոնղոլներուն՝ երկար հիսած մազերով, ծիշդ այնպէս, ինչպէս այն
ժամանակ Հայաստան ներխուժած մոնղոլ զօրականները: Պատմաբանները
կ'ըստն, որ այս սանտրուածքը եկած է Չինաստանի խիստաններէն եւ կը
կոչուի Քունչա:

Հիմա հարց. ինչո՞ւ մեր նախնիները այսպիսի խաչքար փորազրած են: Ինչո՞ւ Յիսուսին այս կերպ ներկայացուցած են: Որովհետեւ մեր նախնինե-
րը քաջարար կառչած են իրենց հաւատքին: Անոնք չէին պահութեր վախի
մէջ, այլ կը քարոզէն Քրիստոսի Աւետարանը: Անոնք այս խաչքարը օգ-
տագրծած են որպէս գործիք, որպէսզի Յիսուսը ներկայացնեն մոնղոլնե-
րուն՝ այնպէս, որ վերջիններս կարողանան իրենց տեսնել Քրիստոսի մէջ: Ա-
նոնք իրենց նուածողներուն կ'ըստին. «Յիսուսը Քրիստոսը նաև ծեր Փրկիչն է»:

Այսօր մենք այս կը կոչենք մշակութային համադրում—երբ Յիսուս կը
պատկերուի տարբեր մշակոյներու մու քորվես հայ, ափրիկնեց, ասիացի,
հնդիկ: Բայց մտածեցէք—մեր նախնիները այս մեկը կ'ընէին ինուս 13-րդ
դարուն: Այս է մեր հաւատքի կուրինը: Պոլոս Առաքեալ կ'ըսէ՝ «Ամէնքին
հետ եղայ ամէն ինչ, որպէսզի թերեւս փրկեան ունաց» (Ա. Կորնթացիներ 9:22): Ահա թէ ինչ կ'ընէին մեր հայրերը: Անոնք չէին սպասեր, որ մոնղոլները
զային դէպի Քրիստոս, այլ Քրիստոսը կը տանէին անոնք:

Սեւրուա եպիսկոպոս Պարսամեան
Նիւ Եղուր

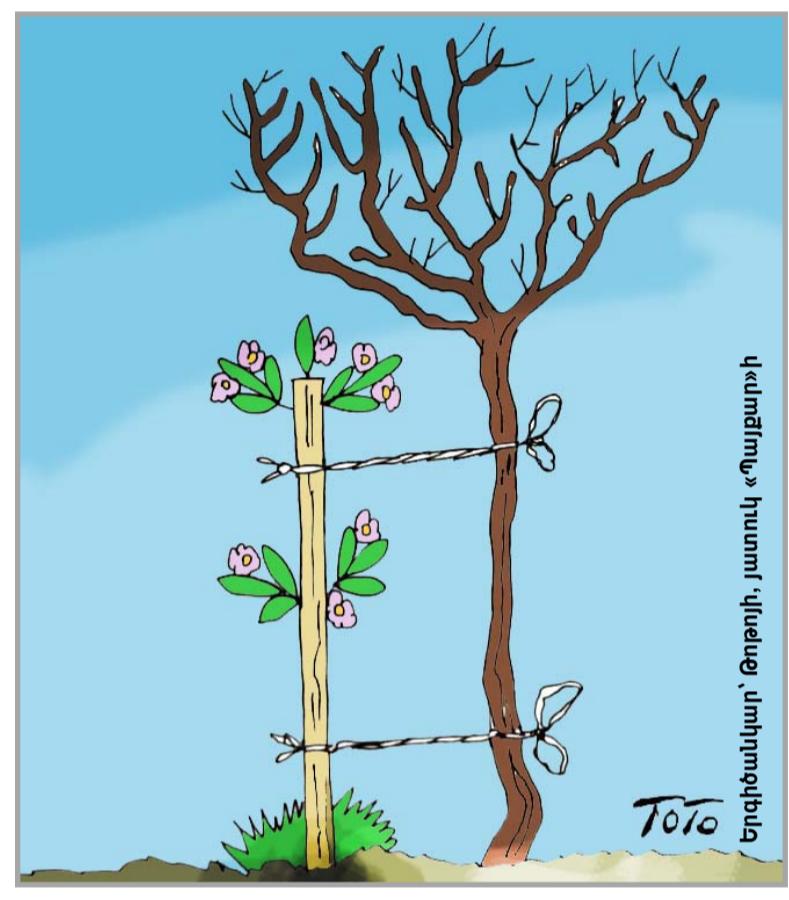
^(*) 1653 բուազրին խաչքարի վրայ գրութիւն մը աւելցուցած են, ընձայե-
լով այն Հայրապէս արքեախիսկոպոսին: Սակայն ակնայտ է, որ ասիկա հե-
տազայ յաւելում է եւ չէ եղած բուազրի քանդակագործին կողմէ:

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»ին

ՍՈՒՐԵՆ Շ. ՍՄՐԳՄԵԱՆ
ՊԳԴ, փողքէոր

Ուժրանիայի դէմ Ամերիկայի քայլերից յետոյ, աշխարհի իին կարգերը քանդր-
ում են, այն այլեւս, առաջուանը չի լինելու: Մենք, հայերս, պէտք է սրափնունը
եւ առանց ուսուի ու թուրքի անկախ ու պատազա գնացող ճանապարհը բռնենք: Մէկնդիշտ ըմբռնենք, որ սովոր գոյութիւն ունի ոչ թէ այն պատճառով, որ մենք
չենք կարող կերպերի աղքատներին, այլ որովհետեւ չենք կարող հարստանե-
րին կշտացնեն: Հայրենի պատմութեան ինացութիւնը ազգային ինքնուրեան բա-
ղադրիչ է եւ այն ուղղակի պարտաւում են այն առաջարկան:

Ուժրանիայի դէմ Ամերիկայի քայլերից յետոյ, աշխարհի իին կարգերը քանդր-
ում են այլեւս, առաջուանը չի լինելու: Մենք, հայերս, պէտք է սրափնունը
եւ առանց ուսուի ու թուրքի անկախ ու պատազա գնացող ճանապարհը բռնենք: Մէկնդիշտ ըմբռնենք, որ սովոր գոյութիւն ունի ոչ թէ այն պատճառով, որ մենք
չենք կարող կերպերի աղքատներին, այլ որովհետեւ չենք կարող հարստանե-
րին կշտացնեն: Հայրենի պատմութեան ինացութիւնը ազգային ինքնուրեան բա-
ղադրիչ է եւ այն ուղղակի պարտաւում են այն առաջարկան:

Այդ ժամանակից ի վեր մարդիկ յաճախ «սուտը» ընկալում ու ներկայացնում են որպէս «ճշմարտութիւն»: Խսկ մերկ «ճշմար-
տութիւնը», «ստի» փոխարէն, ամօրի է մատնում բոլորի կողմից: Արդ ճեւա-
տրուող նոր աշխարհակարգի պայմաններում այնքան խելացի պիտի լինենք,
որ կարողանանք սուտն ու ճշմարտութիւնն իրարից զատել: Յետոյ էլ հասկա-
նանք վերջապէս, որ XX և XXI դարերում քայցը սուտը դառը ճշմարտութիւ-
նից ծանր է կշռում այնպէս, ինչպէս նաւոր՝ արինից:

Հասել ենք մի համգրուանի, որ Արտայէճանի նախազահի խորհրդական Հա-
ճինը, որպէս ապացոյց, որ Հայաստանը իրականում խաղաղութիւն է ցանկա-
նում, պահանջում է Արտայէճանին յանձնել «ռազմական յանցազործներին»: Աւելին, նրանց յայտնաբերելու գործում հայկական կողմից համագործակցու-
թիւն է ակնկալում: Մտովի հաշուեցի, թէ մօտաւորապէս Հայաստանի եւ Ար-
ցախի Հանրապետութիւնների նախկին քաղաքացներից քանի մարդ կարող է ընդդրկուել այդ ցուցակում: Եթէ Արտայէճանի ներկայ իշխանութիւնների պատ-
կերացումներն ու իրաւաբանական մօտեցումներից ելնենք, կը ստացուի, որ
«պատրերազմի յանցազործներ» հասկացութեան մէջ կարող են յայտնուել մօս
կէս միին ՀՀ քաղաքացիներ: Դրանց մէջ կը մտնեն անցած 28-30 տարում ՀՀ
եւ ԼՂՀ քանակներում ծառայած բոլոր զինուորականները, ԼՂՀ պետական
մարմիններում աշխատաները, ԼՂՀ այցելած եւ նրա տարածքում ինչ որ
ժամանակ գտնուածները, քանի նրանք չեն ունեցել Արտայէճանի սահմանը
հատելու բոլուսութիւն եւ այլն: Այս ցանկը կարելի է շատ երկար շարունակել:

Հասել ենք մի համգրուանի, որ Արտայէճան նախազահի խորհրդական Հա-
ճինը, որպէս ապացոյց, որ Հայաստանը իրականում խաղաղութիւն է ցանկա-
նում, պահանջում է Արտայէճանին յանձնել «ռազմական յանցազործներին»: Աւելին, նրանց յայտնաբերելու գործում հայկական կողմից համագործակցու-
թիւն է ակնկալում: Մտովի հաշուեցի, թէ մօտաւորապէս Հայաստանի եւ Ար-
ցախի Հանրապետութիւնների նախկին քաղաքացներից քանի մարդ կարող է ընդդրկուել այդ ցուցակում: Եթէ Արտայէճանի ներկայ իշխանութիւնների պատ-
կերացումներն ու իրաւաբանական մօտեցումներից ելնենք, կը ստացուի, որ
«պատրերազմի յանցազործներ» հասկացութեան մէջ կարող են յայտնուել մօս
կէս միին ՀՀ քաղաքացիներ: Դրանց մէջ կը մտնեն անցած 28-30 տարում ՀՀ
եւ ԼՂՀ քանակներում ծառայած բոլոր զինուորականները, ԼՂՀ պետական
մարմիններում աշխատաները, ԼՂՀ այցելած եւ նրա տարածքում ինչ որ
ժամանակ գտնուածները, քանի նրանք չեն ունեցել Արտայէճանի սահմանը
հատելու բոլուսութիւն, եւ շատ լուրջ են այն առաջարկան:

(Ծար. ստենել էջ 11)

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽԱՄԱԿԱՐԳՈՒ՝ Պոկտ. Արշակիր ԿԵՆԵՆԵԱՆ (ՄՈՆԹՐԵԱԼ)

ԳՈՐԾՈՒԹԻՐ ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Յակով Վարդիվառեան (Նիւ Հըրզի)

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱՋՄ

Յակով Աւետիքեան	(Երեւան)

<tbl_r cells="2

Քաղաքական Շենքի Հարթակ

ՓՈԽՈՒԹՅԱ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐ

Վերջին օրերուն, Միջին Արեւելք, Երովան եւ ԱՄՆ ականատես կը դառնանքաղաքական հոլովոյթի մը որու կեղրոնն է Ուրբանիոյ մէջ տեղի ունեցող պատերազմին դադրեցումը եւ Միջին Արեւելքի մէջ Սուրխոյ տագնապին հակակցուումը, Երովայի մէջ երեւցող քաղաքական նոր հոսանքները եւ մշակութային համաշխարհայնացումն ու ցեղապաշտութիւնը հիմքերն են մեր այս քաղաքական յօդուածին: Իրականութիւնը գիտնալը պիտի փրկէ մեր ազգը: Իրականութիւնը գիտնալը յստակ վերլուծումի միջոցով մեզ կը փրկէ անորոշութենէն ու կը դարձնէ տեղեակ ու որոշում կայացնելու պատրաստ ազգ:

Թուրքիա ժխտական գործուն

Սուրբ Առաքելական պատրիարքի մէջ տեղի ունեցող դէպքերը կը կրեն Թուրքիոյ ժխտական ազդեցութեան հետեւանքները: Թուրքիա ամէն ձեռվագ փորձեց օգտուիլ իր իշխանութեան հասզուած սալաֆական և իխուանական վարչակարգին զոյտրենեն:

սակայն, իր դեմ գտաւ խրայէլեան, ոռւսական եւ ամերիկեան գործօնները: Խրայէլ նկատելով Թուրքիոյ հզօրացումը ու Սուրբոյ մէջ խարիսխներ հաստատելու ծրագիրը, դիմեց Ռուսիոյ եւ անկէ պահանջեց շինուանալ երկրեն: Ռուսիա որպէս լծակ պիտի օգտագործող Խրայէլի կողմէ հակակշռելու համար թրքական օրուայր ներկայութիւնը: Այս է պատճառը նաև որ Շարաահի վարչակարգը չպահանջեց ոռւսերէն հեռանալ երկրեն: Ռուսիա նաև արգելը հանդիսացաւ Թուրքիոյ եւ Միացեալ թագաւորութեան սարքած այն սպանութիւնը որուն զոհ գացին հազարաւոր ալեւիներ Լարաքիոյ եւ Թարքուսի մէջ: Հիմնական նպատակը ոռւսական ներկայութեան չէզորացումն է այս շրջանին մէջ: Ալեւիներ ապաստանեցան Հրմէյիմին ոռւսական խարիսխը խուսափելու համար սպանութիւն: Միւս կողմէ, դարձեալ նուազեցնելու համար թրքական ազդեցութիւնը ԱՄՆ հաշտեցուց թիւրտերը եւ Շարաահի վարչակարգը: Համաձայնագիրը որ կնքուեցաւ երկու կողմերուն միջեւ կը պարունակէ լաւ կէտեր ու ապագային կրնայ վերածուիլ Սուրբոյ նոր սահմանադրութեան: Սահմանադրութիւնը որ պիտի պաշտպանէ երկրի բաղկացուցիչ բոլոր համայնքները եւ ազգութիւնները ու զանոնք պիտի դարձնէ երկրի խսկական զաւակներ հաւասար օրէնքի: Եւ պատասխանատութեան առջեւ: Ուրեմն, ինչպէս կը տեսնենք Թուրքիոյ առաջին խանդապառութիւնը մարեցաւ Ռուսիոյ, Խրայէլի եւ ԱՄՆ-ի միջամբ-տուրքեան պատճառով: Բնորն ալ հասկցան թէ Թուրքիա կը համարուի ժխտական գործօն Սուրբոյ մէջ:

Նախագահ Էրտողանի վարչակարգը կը դիմագրաւէ տնտեսական տագնապքարձր սղաճին պատճառով: Մարդոց աշխատավարձը կը բաւէ միայն մինչեւ 20 օր սղութեան պատճառով: Ընդդիմադիր Cumhuriyet Halk Partisi-ի ղեկավարներէն Պալոյ քաղաքապետ Խմանօղլու ձեռնոց կը նետէ նախագահին ու սկսած է բողոքի մեծ շարժում: Ի՞նչ պիտի ընէ Էրտողան այս բողոքը դիմագրաւելու համար անկանխատեսելի է, սակայն քրտական եւ հայկական գործօնները օգտագործելը հեռու չէ իրականութենէն: Այս է պատճար որ վերլուծողներ կը վախճան քրդական քայլէ մը Հայաստանի դէմ, օգտագործելով Ատրպանի կողմէ յառաջ քաշուած այն թեզը թէ Հայաստան կրնայ յարձակիլ Արցախին վերատիրանալու համար: Քիւրտ ղեկավար Օճալանի խաղաղասիրական յայտարարութեան ժամանակաւորումն ալ անմեղ չէ: Էրտողան կ'ուզէ օգտուիլ ամէն առիթ պահելու համար իր «Փալամ եղբայրներ»ու վարչակարգը:

Մշակութային համաշխարհայնացում

1980-ական թուականներուն եւ անկէ շատ առաջ Արեւմուտքը եւ Ռուսիան իրենց քաղաքական կշիռը զարգացնելու համար տարբեր երկիրներու մէջ կ'օգտագործէին մշակոյթը որպէս գործիք իրենց յաջողութիւնը ներկայացնելու ու մարդոց միտքը գրաւելու համար: Արեւմուտք օգտագործեց ու տակաւին կ'օգտագործէ «Հողիվուտ»ը, «Ուոլք Տիզնի»ն ու այլ պատկերասփիտի ժապաւեններ ցոյց տալու իր կարողութիւնը բարձրորակ ժապաւեններ արտադրելու համար: «Մթարպար», «Ամազոն», «Սի.Էն.Էն.» ու այլ հարթակներ միջոցներ են Համաշխարհայնացում շարժումին զարկ տալու համար: Եւրոպական տարբեր մշակութային կենորուններ կը սորվեցնեն իրենց լեզուն, մշակոյթը մարդիկ գրաւելու համար: Մարդը սորվել ետք լեզուն կը փափաքի այցելել այդ երկիրը ու գործ հաստատել կամ համալսարանին մէջ ուսանիլ: Ապագային այս մարդը շատ հաւանաբար դառնայ այդ երկիրն ծանուցում կատարողը ու անոր հանդէալ դրական լիցը հաստատողը: Այս է միջոցներէն մէկը որու դիմեցին Արեւմուտքի երկիրներ գաղութատիրութեան աւարտէն ետք նախկին հպատակ երկ-

■ Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»ին |

ՎԻԳԷՆ ԹՈՍՈՒՄԵԱՆ

թին մէջ իրենց համակիր մարդիկ պահելու ու անոնց թիւը բազմացնելու, որ-պէսզի կարենան պահել իրենց ազդեցութեան գօտին այդ պետութեան մէջ։ Նախկին Խորհրդային Սիութիւնն ալ օգտագործեց իր մշակութային կեղուն-ները եւ Համայնավար կուսակցութեան ազդեցութիւնը տարբեր երկիրներու մէջ որպէսզի համակրանքը շահի մաս մը այդ երկիրներու քաղաքացիներէն։ Մշա-կոյթը հզօր գործօն մըն է օգտագործուած տարբեր երկիրներու կողմէ մարդ սիրաշահելու համար։

Անշուշտ այս հոլովոյքը ունի իր ժխտական կրղմը՝ մարդը կը հեռացնէ իր ուրոյն մշակոյքէն ու կը մօտեցնէ Արեւմուտքին կամ Արեւելքին: Շատ անգամ մարդը կը դարձնէ այդ ազդեցիկ երկրի հլու հնագանդ ծառան, հեռու իր ազգային մշակոյքէն, զայն դարձնելով անդէմ անձ մը որ անդամ է միջազգային մշակոյքի մը որ կը կոչուի Համաշխարհայնացում: Ներկայիս Հայաստանի հանրապետութեան մէջ կրօնքի ուսուցումը դադրեցնելը դպրոցական գիրքերէն ու ազգային դաստիարակութեան որոշ չափով նուազումը այս ճակատագրական ժամանակամիջոցին, քայլեր են որոնք հայ մարդը կը հեռացնեն իր ազգային ու կրօնական ակունքներէն: Ակունքներ որոնք հայ ազգին ծառայած են երկար ժամանակ պահելու համար իր մշակոյքը եւ ինքնուրոյն դիմագիծը ժողովուրդներու բազմազգ ընտանիքին մէջ: Հին ժամանակ պարսիկներ, յոյներ, հռոմայեցիներ նաև դիմած են մշակոյքին իրենց դրացի կամ հպատակ երկիրներուն մէջ սիրաշահելու համար քաղաքացիները: Հելլենիզմ շարժումը իրականութեան մէջ համարկումն էր Քանանի, փինիկեցիներու եւ հայերու մշակոյքներուն յունական մշակոյքին հետ: Արդինքն էր Հելլենիզմը որ թէեւ ուներ յունական արմատ, սակայն կը կրէր նաև հայերու եւ փինիկեցիներու մշակոյքի դրոշնը: Սպանացիներ երբ 16-րդ դարուն սկսան իրենց մշակութային արշաւը Հարաւային եւ Կելլրոնական Ամերիկայի ցեղերուն վրայ, նախ իրենց լեզուն ու կրօնքը պարտադրեցին այդ ժողովուրդներուն: Մշակոյքը գրաւեց մարդոց միտքը քաղաքական գրաւումէն առաջ: Որպէս դրական լիցք ունեցող ազգ, մենք ի՞նչ կ'ընենք այս ուղղութեամբ: Ներկայիս ոչ բաւարար աշխատանք: Հայաստանի հանրապետութիւնը ունի հսկայ ներուժ ու տակալին օգտագործած է շատ փոքր համեմատութիւն մը անկէ մարդիկ սիրաշահելու համար: Գիտութիւնը, լեզուն եւ մշակոյքը ազդեցութեան գօտի հաստատելու մեծ գործօններ են: Աշխատանքի լծուելու ժամանակը հասած է արդէն: Մշակութային ազդեցութիւնը նաև երկրի քաղաքական ու ուազմավարական պաշտպանութեան կարեւոր գործօններէն մէկն է:

ԵՐՊԱՅԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՂԺԳԻՒՐԻՒ

ԱՄՆ-ի նախագահ Տոնիալտ Թրամփի իշխանութեան հասնելէ ետք սկսավ վարել տնտեսական սեղմումի քաղաքականութիւն: Շիշդ ձեւով զնահատելէ ետք երկրի տնտեսական վիճակը որ ցոյց կու տայ անկումի նշաններ, պետական պարտքի չափին, վարկի տոկոսի ու մանաւանդ բարձր սղածին պատճառներով, ան որոշեց նուազեցնել ԱՄՆ-ի օժանդակութիւնը տրուած Ուրբանիոյ եւ Ատլանտեան Ուխտին: ԱՄՆ ըլլալով ամենամեծ օժանդակողը, երպական երկիրներ աղմուկ բարձրացուցին, թէ այս ձեւով Ուրբանիա պիտի պարտուի ու Ռուսիա պիտի ապահովէ մեծ յաղթանակ, վտանգելով Երոպայի ապագան: Նախագահ Թրամփի իր այս քաղաքականութիւնը պարտադրելու համար դիմեց Ուրբանիոյ, որ տրուած պարտքի դիմաց իրեն յատկացնել երկրի սուլ մետաղներու հանքերը որպէս հասուցում: Ուրբանիոյ նախագահ Վոլոտիմիր Զելենսքի ստիպուեցաւ զիջում կատարել ու խոստացաւ ստորագրել այդ պարտքի հասուցումի համաձայնագիրը, միս կողմէ սակայն կ'ուզէ յաւելեալ երաշխիք իր երկրի ապահովութեան համար: Այս հարցին շուրջ տեղի կ'ունենան բանակացութիւններ ԱՄՆ-ի եւ Ռուսիոյ միջեւ: Միև կողմէ, Շինաստան սկսաւ մտահոգուիլ, թէ պատերազմի աւարտեն ետք Ռուսիա կրնայ հեռանալ իրենց միջեւ եղող ռազմավարական համաձայնագիրեն, զիրենք ծգելով առանձին ԱՄՆ-ի դէմ տնտեսական ու քաղաքական կշիռի համար մղուած ճակատումին մէջ: Յարդ յայտնի չէ թէ որ չափով պիտի յաջողի ԱՄՆ իր քաղաքականութեան մէջ համաձայնեցնելու համար կրուող կողմերը Ուրբանիոյ մէջ: Միև կողմէ, Երոպական Միութեան անդամ երկիրներ Ֆրանսա եւ Գերմանիա ու Միացեալ Թագաւորութիւն դէմ են ԱՄՆ-ի վարած քաղաքականութեան ու կը փորձեն օգնել Զելենսքին դէմ դնելու համար Ռուսիոյ իրենց միջոցներով: Անոնք կը հասատատեն, թէ լստ իրենց, ԱՄՆ վստահելի դաշնակից չէ յետայսու իր վարած գործնական քաղաքականութեան պատճառով: Այսինքն, ինչպէս կը նկատենք համաշխարհային քաղաքականութեան մէջ կ'երեւին քառու նշաններ իրենց ժխտական հետեւանքներով: Եթէ Երոպայի երկիրներ բանակ մտցնեն Ուրբանիա կամ օդային սահմանները փակեն, այդ պիտի ըլլայ սկիզբը Գ.Համաշխարհային պատերազմին: Որքան իրաւացի էր դանիացի մեծ քաղաքական տեսաբան Կեորկ Սորբնալն երբ տարիներ առաջ կը յայտարարէր, թէ Երոպա կորսնցուցած է իր լաւ դեկավարներ ընտրելու առիթը ու իշխանութեան հասած են ոչ-հեռատես քաղաքական գործիչներ: Աշխարհ կը դիմագրաւէ քազմաբեւու քաղաքական համակարգի մը, որուն հաստատումը արդէն պէտք է հաւասարակշուրթիւն մտցնելու համար: Նախկին համակարգը պէտք է փոխարինուի նոր, մարդակեղրոն համակարգով մը: Սակայն, ե՞րբ ու ինչպէ՞ս: Ասոնք են հիմնական հարցումները:

Յեղապաշտութիւնը որպէս լուծո՞ւ

Ամերիկացի մեծ տնտեսագէտ Ռիչրդ Վոլֆ շատ դիպուկ ձեւով կը նկարագրէ պետութեան մը մէջ ցեղապաշտական (fascist) կուսակցութեան մը իշխանութեան հասնելու պայմանները: Ուրեմն, եթի իշխանութեան վրայ գտնուող կուսակցութիւնը չի կրնար լուծել երկրի դիմագրաւած տնտեսական տազեապը, ընդդիմադիր կուսակցութիւններն ալ չունին տրամաբանական լուծում, բնակչութիւնը կը սկսի ուղղուիլ դէպի ամբոխավարական (populist) կամ ցեղապաշտական հոսանքները որպէս լուծում թերող ուժեր: Այսպէս, «Վեյմար»ի Գերմանիոյ մէջ մեծ չափի հասած դրամանիշի արժեզրկումը Ա.Համաշխարհային պատերազմէն եւր առիթ տուաւ ցեղապաշտ Ասոլֆ Հիրլերին հասնելու իշխանութեան: Հետեւանք բոլորին լայտին է որպէս Բ.Համաշխարհային պատերազմի

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ՄԵԾ Պահբի Առթիւ)

ՎԵՐ. ԴՈԿ. ՎԱՀԱՆ Յ. ԹՈՒԹԵԿՅԱՆ

«Երեւ խոստովանմանը մեր մեղքերը, վատահ եղէք՝ թէ Ասսուած, որ արդար է, այսի ներէ մեր մեղքերը» (Ա. Ցովի. 1. 9):

Պլեզ Փասբալ, ժէ դարու Ֆրանսացի նշանաւոր իմաստասերը, իր գործերէն մէկուն մէջ կը գրէ. «Աշխարհի մէջ երկու տեսակ մարդիկ կան—արդար մարդիկ, որոնք կը հաւատան թէ մեղաւոր են, եւ մեղաւոր մարդիկ, որոնք կը հաւատան թէ արդար են»:

Մարդոց մեծամասնութիւնը այս երկրորդ դասակարգին կը պատկանի: Ըստ մարդիկ կը հաւատան թէ իրենք արդար են, քանի որ Տասնարանեայի պատուիրանները կը պահեն, բարոյական գիտակցութիւն ունին բարին եւ չարը զանազանելու եւ իրենց կարողութեան չափով կը յարին բարին: Անոնք կը մոռնան, կամ կ'աշխատին մտահան ընել Պօլոս Առաքեալի վկայութիւնը. «Քոյլոր մարդիկ մեղանչեցին» (Հոռվ. 3. 23): Ցովհաննէս Առաքեալն ալ կը հաստատէ այս ճշմարտութիւնը երբ կը գրէ. «Երեւ ըսենք՝ մեղք չունինք մենք կը խարենք» ... եւ երեւ «մեղք զգործեցինք» ըսենք, ստախոս կը հանենք Ասսուած» (Ա. Ցովի. 1. 8, 10):

Ասսուածոյ հետ հաշտուելու եւ Քրիստոսի միջոցով Անոր թերած փրկութեան արժանանալու նախապայմանն է մեղքերու խոստովանութիւնը: Բայց ի՞նչ է ճշմարիտ եւ լի-իրաւ խոստովանութիւնը: Խոստովանութիւններու տեսակները կան: «Ես մեղանչեցի» ըսել բարական չէ լի-իրաւ խոստովանութեան համար: Օրինակներով խօսինք.-

Ա. Խոստովանութիւններ կան, որոնք շահախոյ (expedient) են: Երբեմն մարդիկ երբ ճարահատ դառնան «մեղայ» կ'ըսեն շահախտական նպատակներով: «Կ'ընդունինք որ մեղաւոր ենք» կ'ըսեն որպէս զի փախուստ տան աւելի խիստ դատավճիռ: Դատարաններու մէջ երբեմն քրեական ոճիր գործող «ոռքագործներ լալով «մեղայ» կ'ըսեն, բայց իրականութեան մէջ լուրջ զգումի հոգի չունին: «Սեղաւոր եմ» կ'ըսեն, որպէս զի դատաւորներու եւ դատական աստեանի բարեացալամուրինը շահին:

Եղիպտոսի Փարաւոնը երբ մերժեց արձակել Խորայելացիները, Ասսուած իրերայաջորդ պատուհաններու դրկեց Եղիպտոսի: Փարաւոն շուտով կանչեց Մովսէս ու Ահարոնը եւ ըսաւ անոնց. «Զեր Տէր Ասսուածյն ու ձեզի դէմ մեղանչեցի» (Ելց 10. 16): Որոշապէս, ասիկա կեղծ խոստովանութիւնն ընըն էր:

Բ. Խոստովանութիւններ կան, որոնք ակներեն են, մանաւանդ երբ մեղապարտ իր յանցանքն ու մեղքը գործած ասեն բռնուած է: «Այո՛, մեղաւոր եմ» ըսել բնական է, որպիտենտ ոճիրը անհերքելի է: Մեղապարտ որիշ հնարք չունի երեւ ոչ ըսել «մեղք գործեցի»: Հին Ուխտի մէջ Աքարի խոստովանութիւնը ասոր մէկ օրինակն է: Հակառակ Ասսուածոյ պատուիրին աւարի ընթացքին գործութիւն կ'ընէ եւ կը բռնուի, Յեսուին առջեւ Աքար կը խոստովանի ըսելով. «Ճիրավի, ես Խորայելի Տէր Ասսուածյն դէմ մեղք գործեցի» (Յեսուայ. 7. 20): Գործուած ոճիրը անհերքելի եւ անուրանալի էր, զայն ընդունիլը բարական չէր, առանց ապաշխարութեան գործընթացքին:

Գ. Խոստովանութիւններ ալ կան, որոնք մարդոց գործած մեղքերն ու յանցանքները կ'աշխատին շքնելացնել եւ զանոնք ուրիշն վրայ բեղցնել: Ասոր դասական օրինակներէն մին Աղամի անհնազանդութեան մեղքն է Եղեմի Պարտէզին մէջ: Երբ Ասսուած հարցուց իրեն. «Արդեօք կերա՞ այս ծառէն՝ որուն համար թեզի պատուիրեցի, որ անկէ չուտես»: Աղամ ըսաւ. «Այն կինը, որ ինձի հետ ըլլաւու տուիր, ան ինձի տուաւ ծառէն ու ես կերայ» (Ծննդոց 3. 11-12):

Դ. Ուրիշ խոստովանութիւններ ալ կան, որոնք մարդոց գործած մեղքերն ու յանցանքները կ'աշխատին շքնելացնել եւ զանոնք ուրիշն վրայ բեղցնել: Ասոր դասական օրինակներէն մին Աղամի անհնազանդութեան մեղքն է Եղեմի Պարտէզին մէջ: Երբ Ասսուած հարցուց իրեն. «Արդեօք կերա՞ այս ծառէն՝ որուն համար թեզի պատուիրեցի, որ անկէ չուտես»: Աղամ ըսաւ. «Այն կինը, որ ինձի հետ ըլլաւու տուիր, ան ինձի տուաւ ծառէն ու ես կերայ» (Պատ. 27. 4):

Չի բաւեր միայն «մեղայ» կամ «մեղք գործեցի» ըսելը: Ասիկա ճշմարիտ խոստովանութիւն մը չէ: Ճշմարիտ, լի-իրաւ խոստովանութիւն մը ոչ միայն մեղքի ճանաչումը կ'ընէ, այլ կոտրած սրտով՝ մեղքեր ներող Փրկիշին կը դիմէ: իր գործած մեղքին ներումին համար: Ճշմարիտ խոստովանութիւնը ապաշխարութեան նախարուուն է, որպէս մեղաւոր մարդը կը մտնէ եւ իր մեղքերը Քրիստոսի շնորհած զահին առջեւ կը դնէ եւ իր կեանքի ընթացքը կը փոխէ եւ լինանուի իր Փրկիշ Յիշու Քրիստոսի:

Ճշմարիտ եւ լիիրաւ խոստովանութեան շատ օրինակներ կան Ասսուածաշոնչ Մատեանին մէջ: Յիշենք անոնցն: Երկու յատկանշական օրինակներէն մին՝ Հին Ուխտէն, եւ միաւը՝ Նոր Կոտակարանէն: Առաջինը, Դաւիթ Թագաւորի կեանքէն: Դաւիթ Հին Խորայելի մեծագոյն բազաւորն էր, մէկը, որ Ս. Գիրը կը նկարագրէ, «Տիրոջ սրտին համեմատ մարդ մը» (Ա. Թագ. 13. 14), այսուհանդեր այս մարդը իր մարմնի ցանկութեան պատճառով սպաննել տուաւ Ուրիան՝ որպէսի անոր կնու Քերսաքի հետ ամուսնանայ: Երբ Նարան մարգարէն Դաւիթի ծածկաբար գործած ոճիրը բաջարար յայտնեց, Դաւիթ Նարանին ըսաւ. «Տիրոջ դէմ մեղք գործեցի» (Պ. Թագ. 12.13): Բայց այդ խոստովանութիւններն զատ զգումով եւ ապաշխարութեան անկեղծ հոգիով ի խորոց սրտի աղերսեց Ասսուածոյ. «Քեզի՛, Քեզի դէմ մեղանչեցի եւ քո աշքերուու առջեւ շարութիւն ըրի... իմ անօրենութիւնս զնջէ եւ իմ ներսիդիս ուղիղ հոգի նորոգէ» (Սահմու. 51. 4, 10):

Ճշմարիտ եւ լիիրաւ ուրիշ գեղեցիկ օրինակ մըն է Նոր Կոտակարանի մէջ Յիշուի պատմած Անառակ Որդիին Առակը, որ արձանագրուած է Դուկաս Աւետարանի 15-րդ գիշուն մէջ: Անառակ Որդին իր հօրենական ժառանգութիւնը առնելէ ետք, մսիսց զայն՝ շուայտ կեանք մը վարելով: Բարդյակէս սնանկացած մարդը երբ նիրավակւ ալ այնչափ սնանկացաւ, որ խոզերուն կերած եղջիւներէն իր փորը կը լեցնէր, «փնքինքին զալով» իր հօրը տունը վերադարձաւ եւ խոստովանեցաւ իր մեղքը ըսելով. «Հայր, մեղանչեցի երկնիքի դիմ ու քու առջեւ եւ արժանի շնէ քու ողբիր ըստելու» (Դուկ. 15. 21): Եր հայրը զինքը ընթացնեց գրկարաց, որպիտենտ հայրը գիտէր թէ անոր խոստովանութիւնը ճշմարիտ էր, զինք առաջնորդած էր իր հօրը տունը զալու: Ճշմարիտ խոստովանութիւնը սկիզբն է ապաշխարութեան:

ՄԵՐ «ԴԱՅՆԱԿԻՑ» ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՇԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎՐԱՎԱԿԱՆ ՎՐԱՎՈՐՈՎՈՒԹԵԱՆ ԵՐԱԾԽԱՎԻՐ ԵՐԷԿ, ԱՅՍՈՐ ԵՒ ՎԱՂԼ

ԱՌՈՍ ԶՆԵԱԶԵԱՆ

Միտերանտական օրագիր թերթի խմբագիր

Մարտ 16-ին, կը լրանայ 1921 թուականի Մոսկուայի ռուս-քրբական դաշնագրի ստորագրման տարեդարձը: Այս դաշնագրի դրամագիրը, որ կնքուեցաւ Ռուսաստան Ֆեռնանդային Ֆետերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետութեան (ՌԽՖՍՀ) եւ Թուրքիյի միջեւ, Հայաստանի համար եղան ծանր գործութիւնը կը արդարացներէն Աստրավական ամրագնելու իրենց վերահսկութեան վերաբարեւութիւնը: Այս դաշնագրի միջնական ապահովութեան մէջ է դաշնամական իրավանութեան՝ Ռուսաստանի շահերը միշտ առաջին տեղը կը գրաւեն, մինչ հայկական շահերը երկրորդական կը մնան կամ նոյնիսկ անտեսուած պատմական տարածքներուն վրայ:

Հայաստանը, որ տարիներ շարունակ յենուած էր Ռուսաստանի դաշնագրութեան ապահովութեան հիմնական բարականութեան՝ Ռուսաստանի շահերը միշտ առաջին տեղը կը գրաւեն: Այս դաշնամական կարպել է ըսել՝ երկուքը միասին վերցուած:

1921 թուականի Մոսկուայի դաշնագրով՝ Ռուսաստան եւ Թուրքիա համաձայնեցան, որ Կարսի մարզը, Սուրմալան (ուր կը գտնուի Արարատ լեռը), ինչպէս նաև Նախիջենանը դուրս պիտի մնան Հայաստանի վերահսկութեան: Այն ժամանակ Խորհրդային Ռուսաստանը կը ձգտէր բարեկամութեան Թուրքիյի հետ, ուստի Հայաստանի շահերը գրաբերուեցան աւելի մեծ աշխարհապահան հաշուարկութիւնը մէջ:

Այսօր բազմարի պատմաբաններու այդ դաշնագրի վրա կը համարեն ակնյայտ դաշնամականութիւն Հայաստանի նկատմամբ, սակայն, ինչպէս կը տեսնենք, նոյն քաղաքանութիւնը կը շարունակուի նաև մեր օրերուն:

1990-ական թուական կարողաց ապահովութեան, երբ Հայաստան կարողացաւ յաղաքանակ տանի Արցախի առաջին պատերազմին, Ռուսաստանը չէր խոշնրութեան հայկական գօրքերու գործողութիւնները, սակայն 2020-ին, երբ Աստրավելան՝ Թուրքիյի աջակցութեամբ, յայնածառաւ յարձակում սկսաւ Արցախի վրայ, Ռուսաստանը «Հնկատեց» իր դաշնակից Հայաստանի դժուար կացո

ՊԱՏՄԱԲԱՆ ԶԱՒԾ ՄԱԾՐԼԵԱՆԻ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՀԱՄԱՐ» ԱՆԳԼԵՐԻՆ ՀԱՏՈՐԸ

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ» ին

Պատմաբան Զաւէն Մսրբեան մագիստրոսական տիտղոսով աւարտելէ ետք Պէյրուի Ամերիկեան Համալսարանի Պատմութեան ճիշդ՝ մասնազիտանալով Միջին Արևելքի պատմութեան մէջ, իր դրկտորականը ստացած է Անգլիոյ մէջ: Ան իր ասպարէզին սկսած է հետաքրքրութիւն և ուսումնասիրել Հայաստանի պատմութեան եւ Հայոց Յեղասպանութեան մասին գիրքը, ուսումնասիրութիւններ եւ յօդուածներ, հայերէն ու օտար լեզուներով եւ ուր որ տեղեկութիւններու սխալներ նշանառած է, մատնաշած է զանոնք եւ անմիջապէս հեղինակներու, խմբագիրներու եւ հրատարակիչներու նամակներ յղած է լուսաբանութեան համար: Այս ժիրմն մէջ ան 1972-ին ուսումնասիրած է «Բրիտանական Համարային Վաւերագրութեանց Գրասենեակ» (British Public Record Office) արխիվները, ուր տեսած է նամակներ ուղղուած կառավարական պատասխանատուններու, որոնց վրայ արձանագրուած են Բրիտանիոյ Արտաքին Գործոց Նախարարութեան (Foreign Office) կողմէ: Աշումներ եւ ակնարկութիւններ, որոնց կարենութեան անդրադարձ է հեղինակը:

Այս ուղղութեամբ յարատեն աշխատանքի իրեն արդինք պատմաբան Զաւէն Մսրբեան իր հաւաքած տեղեկութիւնները եւ կատարած լուսաբանութիւնները ի մի բերելով լոյս ընծայած է անզերէն լեզուով «Հայկական Հարցին Համար» (For The Armenian Cause) խորագիրով հատորը. Սիփան Հրատարակատուն, Պէյրու, 2023, 183 էջ:

2 Յունուար 1967-ին ամերիկեան «Նիուուիք» շաբարքերին մէջ անսուրագիր յօդուած մը հրատարակուած է՝ Խորհրդային Միջազգային Համարական պատմական առիրութեան առջևութեան հեղինակը փափաք կը յայտնէ վերջին 250 տարիներու ընթացքին թուրքից եւ Ռուսաստանի միջեւ յաճախակի պատերազմներուն վերջ դնել եւ շրջանին մէջ խաղաղ ապրիլ: Ան նաեւ կը յիշէ Ստամբուլի պահանջըք՝ Տարտանելի եւ Վուֆորի մէջ Խորհրդային Միջութեան բաժին պահովելը: Սակայն ոչ մէկ ակնարկութիւն կայ հոյն հայոց բռնագրաւեալ հողերուն մասին: Թուրքից փափաք կայ հոյն հայոց բռնագրաւեալ հողերուն մասին: Այս մասին մասնական առաջարկը կը ներկայացներ իրավունքութիւնը և այս առաջարկը կը գործադրուի մէջ կը դնենք անդամականութեան մասին:

Դոկտ. Զաւէն Մսրբեան «Նիուուիք» նամակ մը կուրդէ ու հետեւեալը կը շեշտէ հոյն. «Խորհրդային Միջութեանը իրաւունք չունի թուրքիան հաւատադիմնելու անոր հողերու ամրողականութեան մասին, այնքան ատեն որ հայկական հարց գոյութիւն ունի եւ հայոց հողերը բռնագրաւուած են»:

Դոկտ. Զաւէն Մսրբեանի տոյն նամակը «Նիուուիք» իր 23 Յունուար 1967-ի թիւվ կը հրատարակէ, անոր բաւական կարեւորութիւն տալով: Աւելին՝ հրատարակուած նամակին քով կ'երեւայ փափաք կայ հոյն հայութեան մասին է: Այս մասին մէջ աղմուկ եւ հետաքրքրութիւն կը յառաջացնէ ամենութեք: Թրքական թերթը ու լրատուական միջոցներ ալ կ'անդրադանան այս հարցին եւ նամակին, սակայն ինչպէս սպասելի է բացառականորեն:

Դոկտ. Զաւէն Մսրբեանի տոյն նամակը ամրողութեամբ կ'երեւայ այս հասորի էջ 8-ին վրայ: Սոյն նամակը այդ օրերուն հայերէնի բարզմանուերով կը հրատարակուի Պէյրուի «Զարթօնք» եւ «Ազրակ» օրաթերթուն մէջ: Այս հարցը մեծ աղմուկ եւ հետաքրքրութիւն կը յառաջացնէ ամենութեք: Թրքական թերթը ու լրատուական միջոցներ ալ կ'անդրադանան այս հարցին եւ նամակին, սակայն ինչպէս սպասելի է բացառականորեն:

Գիրքին «Հայաստան՝ Դժուարին Երազ» խորագիրով հասուածին մէջ, Դոկտ. Զաւէն Մսրբեան նոյն խորագիրով ամերիկացի թղթակից եւ վերլուծարան նայմքն ու. Քոփիի յօդուածը կը ներկայացնէ, որ Հայաստանի, Հայոց եւ Հայասպանութեան մասին է: Թրքական Քոփի 1971-ին Պէյրու այցելութեան ընթացքին քաղաքին պատերուն վկայ կը նշանառ որմազներու, որոնց նիւթին ու բռվանդակութիւնը Հայաստան է, ինչպէս նաեւ դատապարտում եղենագործ թուրքին: Որմազներուն վրայ գրուած են՝ «Ազատ Հայաստան», «Պատժեցէք թուրք Ոճրագործները» եւ «Վերադարձուք Հայկական Հողերը», որոնք մեզի կը յիշեցնեն 20-րդ դարու մեծագոյն ողբերգութիւնը՝ Հայաստանութիւնը:

Քոփիի յօդուածը կը նշէ հայոց պատմութեամբ դրուագներ եւ տեղեկութիւններ, նաեւ այդ օրերու աշխարհի վրայ տարածուած հայկական գաղութերու եւ Խորհրդային Հայաստանի բնակչութեան թիւերը: Յօդուածին մէջ կը զբանաբան հայկական կուսակցութիւններու մասին տեղեկութիւններ, ինչպէս նաեւ հայկական մամուլի օրկաններուն մասին տուեալներ:

Ուայմնու Ո. Քոփի Պէյրուի մէջ հարցազրոյց ունեցած է Դոկտ. Զաւէն Մսրբեանի հետ, որմէ տոյն յօդուածին մէջ կը մէջքերէ Դոկտ. Զաւէն Մսրբեանի խօսքերէն, որոնք ցոյց կու տան անոր հաստատ կեցուածքը Հայկական հարցին հողային դատ ըլլալուն եւ պահանջատիրութեան նկատմամբ:

1967-ին ԱԱԿ-ի «Տնտեսական եւ Ընկերային Խորհուրդ» իր հեղինակութեան տակ գործող «Մարդու Իրաւունքներու Յանձնախումբէն» կը պահանջէ ցեղասպանութեան շուրջ նոր ուսումնասիրութիւնն ու կատարել, նկատի առնելով որ 1948-ի ցեղասպանութեան պայմանադրութիւնը ժամանակավոր դարձած էր: Զանազան մասնագիտներ գործի կ'անցնին եւ քանի մը տարի աշխատել ու դոկտ. Զաւէն Մսրբեանի բարեօնուտ եռամդուն գործուներիւն ու իմաստուն միջամտութենէ եռք, կը յաջողուի յարմար բանածեն մը զտնել: Մսրբեան նամակագրութեամբ կը միջամտէ խորհուրդ տալով եւ լուսաբանութիւններ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԻԿԱՎԱԾԱԾԵԱՆ

Կատարելով: Այսպիսով Բանաձեի ամբողջութեան վրայ կ'աւելնայ 30-րդ պարբերութիւնը:

Պէյրու հրատարակուող «Երիտասարդ Հայ» երկարաբարերը իր 1 Դեկտեմբեր 1973 բուակիր համարին մէջ այս մասին կը գրէ. «Այս բոլոր աշխատանքներն եւ անկարելի է չունենալ տխուր մտածում մը, անձ մը, յամառ հետապնդումներով, յաջողեցաւ հոյն ուր կազմակերպութիւններու առաջնորդները, որոնք հայ ազգին ճակատագրութիւն ունենալու համար կ'աշխատին: Պրն. Զաւէն Մսրբեանի գործը փաստ մըն է որ կարելի է յաջողութեան հասնիլ անպայման: Պարզապէս կարեւոր է գիտնալ միջոցներն ու անապարհ...» (էջ 46):

ԱԱԿ-ի «Յեղասպանութեան Ոճքը Պատմելու Եւ Կանխարգիկելու Ուսումնասիրութեան» 30-րդ պարբերութեան հաստատման ջամփերուն ու նուանուն աշխատանքներուն մէջ եւս նկատանելի է պատմաբան Զաւէն Մսրբեանի ներկայութիւնը՝ նամակագրութիւններով, որոնց միջոցաւ ականական կ'ընէ: Այս մասին մանրամասնութիւններ տրուած են հեղինակին կողմէ: Հաջողութեան համար կ'ընէ: ՌԱՓԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ

The printing of this book has been funded by RAFFY MANOUKIAN

BEIRUT
2023

2023

Պէյրու

Movie Night

TEKEYAN CULTURAL ASSOCIATION METRO LOS ANGELES CHAPTER
AND THE ARMENIAN SCHOOLS OF EGYPT ALUMNI ASSOCIATION (KNB)
INVITE YOU TO THE SCREENING OF "WE ARE EGYPTIAN ARMENIANS"

SUNDAY
MARCH 30, 2025
5:00 PM

Մեմբ սպասարակութիւն - Հայոց կայսրութիւն

Հայոց կայսրութիւն - Հայոց կայսրութիւն

We Are Egyptian ... Armenians

SPECIAL GUEST SPEAKER
HIS EXCELLENCY ARMEN MELKONIAN
FORMER AMBASSADOR OF THE REPUBLIC OF ARMENIA TO EGYPT

FREE ADMISSION - RECEPTION TO FOLLOW
TEKEYAN CULTURAL ASSOCIATION BESHGETURIAN CENTER
1981 N. ALLEN AVENUE, ALTADENA, CA 91001

**«ՄԻԱՅՆ ԹԱՏՐՈՒՄ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ ՀԵ, ԱՅԼ ԱՄԷՆ ԻՆՉԻ
ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՄԵՐ ԱԵԽԱՐՀԵՎԿԱԼՈՒՄԸ ՊԵՏք Է ՓՈԽՈՒԻ...».**

ԺԵՐԱՅՐ ԲԱԲԱԶԵԱՆ

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ»ին

Հայաստանի, Միացեալ Նահանգներու եւ Սերծաւոր Արևելքի մէջ այսօր-
ւան Հայ քատրոնի եւ քատերական կեանքի մասին զրուցած եմ հանրայայտ
դերասան եւ բեմադրիչ՝ Ժիրայր Բարագեանի հետ:

-Պր6. Բարագեան ի՞նչ վիճակի մէջ է այսօր հայկական քատրոնը:

Հաստիաբրդէտ հարցում մըն է այս. կրնամ ըսել ե՞ւ լաւ է, ե՞ւ գէշ վիճակի մը մէջ է մեր թատրոնը: Լաւ այս է, որ երիտասարդութիւն մը կայ, որ շատ խոստումնալից է, հակառակ որ «քատերական ինստիտուտ»ի, ուր ես կը դասաւանդեմ, դասախոսներէն ամէն օր զանգատներ կը լսեմ, որ «մերիններէն խերչայ, ծոյլ են, տղէտ են», եւ այլն, այնուամենայնի կան մարդիկ, որոնք այսօր կ'աւարտեն այնտեղէն եւ լաւ թատրոններու մէջ դերեր կը ստանձնեն: Ես այդ սերունդին համար է որ Հայաստան փոխադրուեցայ, իրականութեան մէջ. երբ

ինծի գործ առաջարկեցին, ըսի, որ 30-35 տարեկանէն վեր մարդոց հետ չեմ չեմ աշխատիր, այլ միայն անոնց հետ, որոնք Խորհրդային Սիրտիխնը չեն տեսած, որովհետեւ ես զիտեմ միւսները ինչ են, ի վերջոյ Երեւան ուսանած եմ հիմնգութարի: 1976-ին աւարտած եմ, այդ ժամանակ տեսայ, ապրեցայ, եւ երբ հեռացայ եւ աշխարհով մէկ սկսայ աշխատի, բնաւ միտք չունիի ես վերադառնալու այստեղ, հոս աշխատելու....: Յետոյ երբ Հայաստան անկախացաւ, ես արդէն Փարիզ հաստատուած եի եւ իմ ասպարէզս սկսած էր բարականին ծաղկիլ բայց Հայաստանէն բոլորովին չէի կտրուած: Հայաստան վերադարձս եղաւ բախտի բերմամբ, երբ 2016-ին Նիւ Ենրիք Թ.Ս.Ս.-ի բատերախումբին համար Յեղասպանութեան 100-ամեակին առթի Պերճ Զեյրունցեանի՝ Սոլոմոն Թեհիլիրեանի դատավարութեան մասին բատերախաղը («Ութիք՝ դատարանն է զալիս»ը -Խմբ.) բեմադրեցի: Այդ ներկայացումնով Երեւան եկանք, եւ այդու առիթով Համազգայինի պետական «Սոս Սարգսեան»ի անուան բատրունի տնօրինեն առաջարկ ստացայ: Ես ալ իրմէ բարական լաւ տպաւրուեցայ այդ ժամանակ, որովհետեւ երիտասարդը հազի 35 տարեկան էր եւ պետական բատրունի տնօրինն էր, «օրէնք»ով պիտի շատ աւելի մեծահասակ մէկը ըլլար, եւ այդ առթի ալ ըսի՝ կ'երեւի բան մը փոխուած է Հայաստանի մէջ, եւ իրօք, իր վերաբերմունքը, աշխատանքի ծեր բնաւ կապ չունիր սովետականութեան հետ: Ըսեմ նաեւ, որ ան երոպական, ամերիկեան մարդու նօտեցումները ունեցող, զործունեայ կերպար էր, եւ այդպէս ալ երիտասարդ դերասան, դերասանուիներու ծանօթացոց զիս: Այդ ժամանակ պետական օֆիերայի տնօրինը Կոնստանտին Օրբելիեանն ալ զիս Օփերա հրամիրեց, ծրագիր մը եղաւ 2018-ին, Տիգրան Չուխանեանի «Կարինէ»ն բեմադրեցի, եւ հոն ալ տարիիր հարցով նոյն բանը ըսի: Այդ ժամանակ որոշ երգիչներ, որոնք արդէն հաստատուած երգիչներ էին օփերային մէջ, բարական բոլորեցին, նոյնիսկ Օրբելիեանին ըսին, որ այս ինչ է, երիտասարդներ կը բերեն այստեղ, որոնք ձայն չունին, մեր օփերայի մեծ բեմին վայել չեն եւ այլն, եւ այդ ձայն չունեցողները, որոնց առաջին բեմին էր, այսօք արդէն հանաշխարհային ամենամեծ օփերաներուն մէջ կ'երգեն: Այդպէս սկսաւ իմ Երեւան հաստատուելու պարագաս, եւ դժգոհ չեմ, ամենէն հաճելի բաներէն մէկը «Մալեան բատրոն»ի տնօրինուի Նարինն Մալեանի խնդրանքն էր, որ իրենց համար փիկս մը բեմադրեմ՝ արեւմտահայերենով....: Երբ սկսայ աշխատի, անդրադարձայ թէ ինչ աստիճան դժուար բան էր արեւմտահայերենով բիւս մը պատրաստել, բայց եւ այնպէս դերասանները սորվեցան. ըսի որ մինչեւ «մարդավարի» չխօսիք այս լեզուն, բեմ ելլել չկայ: Երեք ամիս տեևեց փորձերը, եւ իիմա հանդիսատեսը զարմանքով կը հարցնէ թէ այս դերասանները հայաստանցիներ ե՞ն, թէ սփիտոքահայեր: Հիմա արդէն բատերական ինստիտուտին մէջն ալ տրամադրութիւն եւ ուղղութիւն կայ, որ ուսանողներուն համար արեւմտահայերէն գործեր բեմադրեմ: Շատ դժուար է, բայց կը սորվին, մանաւանդ՝ երիտասարդները:

-Դուք տարրելու տեղեր ապրած էք, այդ մնջ մնկապոլիսներէն ետք, Երեւանը ի՞նչ է ձեզի համար այսօր:

Երեւանը շատ նման է Փարիզին իր «քաֆէներ»ով, փողոցներով, ապրելակերպով եւ այլն, մարդիկ ուրախանալու համար փողոցները «կը թափին», ձզգտում մը կայ կեսանքէն հաճոյք ստանալու, օգտուելու, եւ այդ պատճառով ինք-զինքս տարբեր երկրի մէջ չեմ զգար: Ես Փարիզը շատ կը սիրեմ, այդ ժամանակ շատ մէծ դժուարութիւններէ անցայ, բայց անպայման ուզեցի Փարիզ ապրիլ, որովհետեւ ամէն ճենով կապուած էի՝ թէ՛ մշակութային գետնի վրայ, թէ՛ ամճնական զգացողութեամբ, նաև լեզուն լաւ զիտէի, որու շնորհի կարողացայ ֆրանսական թատրոնի մը մէջ խաղալ, եւ ոչ ոք կը կասկածէր որ ֆրանսացի չեմ: Հրաշալի փորձառութիւն էր:

-Ֆրանսայի մէջ շուրջ 300.000 հայութիւն ունինք, ինչո՞ւ Փարիզի մէջ յաջո-
ղակ հայկական բատրոն չունինք:

Իբր թէ կայ, ինձ տարին անգամ մը խումք մը մէջտեղ կ'ելլէ, բան մը կ'ը-նեն... մաճաւան Մարսէլի մէջ:Եթզ ես Փարիզ զայի, մնայուն աշխատանքին մը կարիքը ունեի, եւ որպէսզի կարենայի աշխատանքի իրաւունք ստանալ, ես յոյս ունեի որ հայկական միութիւններէն մէկուն հետ կրնամ աշխատիլ, բոլոր հայկական դռները զարկի, դպրոց, ակումք, Համազգային, Հ.Բ.Ը.Ա., Թ.Ս.Ս.,

ԱՐԵՎԱՆ

խնդրելով որ ինձի պաշտօնի առնեն եւ իրենց համար հայկական թատերախումբ հիմնեն, քայլ ի զոր, որովհետեւ ոչ մեկ հայկական կառոյց պատրաստ էր զիս ընդունիլ եւ փոքր աշխատանք մը տալ.... Եւ ինչքան ալ զարմանալի քոյի Փարիզի մէջ ինձի օգնողը, մէկ տարի ժամկէտով պայմանագիր կնքողը եղաւ ծագումով քիրտ, քունիսցի բեմադրիչ մը, որուն մինչեւ հիմա երախտապարտ եմ: Շատ բախտաւոր կը զգամ ինքզինքս որ կրցայ Փարիզի նման դրժար եւ ապրուստով սուր քաղաքի մը մէջ միայն իմ գործովս արժանապատի կեանք մը վարել ու բնակարան մըն ալ ձեռք ձգել....:

-Այսօր ավիտքի մէջ ալ թատրոնը շատ վարդագոյն պատկեր մը չունի. այդ մասին ի՞նչ կը մտածեք:

Գրեթե միշտ չենք ունեցած, բացի քանի մը հայահոծ գաղութներէ, մանաւանդ Պէյրութի մէջ որոշ շրջան մը շատ ծաղկուն եղած է թատերական կեանըքը, բուռն մրցակցութիւն կար մէկ կողմէն Խորշեան, միս կողմէ՝ Ֆազլեան, Սարամեան եւ այլք: 70-ական թուականներուն հերթեր կը գոյանար տոմսարկութիւն առջեւ, եւ ես այդ ժամանակ ականատես ըլլալով այդ մքնողրտին, ես ինձի ըսի, որ երբ աւարտեն դասընթացքներս Պէյրութ պիտի հաստատուիմ: Կ'ուզէի հայկական գործ ընել, սակայն հազի այդ որոշումը առի, պատերազմը «պայքեցաւ», ու ես անկէ քսան տարի վերջ էր որ Պէյրութ այցելեցի: Մերձաւոր արեւելեան կտրուածքով մինչեւ այսօր ալ Պէյրութը հայ թատերական կեանքի կարեւորագոյն մէկ արտայայտութիւնը կը համարեմ: Նախքան Պէյրութը, Եգիպտոսն էր այդ ճոխ մշակութային կեղրոնք:

-Իսկ Արեւմտեան զաղութներուն մէջ, ձեր կարծիքով, հայկական բատրոնը ինչո՞ւ բաւարար զարգացում մը չապրեցա:

Արեմտեան զաղութեարուն մէջ ալ մշակութային, յատկապէս բատերական կեանքը, ինչպէս օրինակ Նիւ Եռքի Թ.Ս.Ս.-ի բատերախումբը կամ Լու Անձելըի «Արտաւազդ» բատերախումբը, որ ես դեկավարեցի շրջան մը, մեծ նասանք Պէյրութէն եկածներն են որ կը վարեն, պէյրութցիներն են որ «կը հրահրեն», կը քաջալերէն, նիրականը կ'ապահովեն, նոյն ալ Ֆրանսայի մէջ է, բայց վստահ չենք որ այդպէս պիտի կարենան շարունակել, որովհետեւ սփիտութիւն մէջ այսօր լեզրի խննիր ալ կայ, երիտասարդութիւնը դժուար կը սորվի հայերէնը: Հակառակ ատոր, ըստմ որ Նիւ Եռքի մէջ ես ուղղակի հիացայ, երբ տեսայ ինչպէս անոնք երբեմն մէկուկէս ժամ ինքնաշարժով կը ճամբռըդին փորձի զալու համար, եւ հակառակ հայերէն կարդալու դժուարութեան, կը սորվէին եւ կը խաղային թեմին վրայ, բայց այդ սերունդը որքա՞ն պիտի դիմանայ այդպէս, հոս է հիմնական հարցումը:

Ասոր լուծումը, ըստ իս, միշտ ալ ըսած եմ, այն է, որ Երեւանի մէջ հիմնով արեւմտահայերէն քատրոն մը: Մեր միութիւնները արտասահմանի մէջ միշտ կը խօսին արեւմտահայերէն լեզուի պահպանումի մասին, պէտք է այդ խօսքին նաև միացնեն գործը, գումարներ յատկացնեն և արեւմտահայերէն լեզուով քատերախումբ ստեղծնեն Երեւանի մէջ, ինչպէս որ ոռուական լեզուով քատրոն կայ: Գիտէք որ հայաստանի գրագիտ, մտաւրական ահազին մարդիկ կան, որ շատ կը քաջաբերէն այս միտքը, եւ Հայաստանի մէջ արեւմտահայ քատրոնի ուղղութեամբ կայ շարժում, եւ երեւ նման դպրոց մը քացուի, ահազին մտաւրականներ մեծ ուրախութեամբ պիտի զան եւ մասնակցին այդ բոլորին:

-Գժուար օրեր կ'ապրին՝ պատերազմի տագնապը, անկէ ետք եկած ալիքները, քաղաքական ներքին պայքարները, ինչպէս միշտ անմիարան վիճակը. այս բոլորի լոյսին տակ ի՞նչ կը մտածէք մեր ժողովորդի ապագային մասին:

Մենք, մեր ժողովուրդը, մանաւանդ 44-օրեայ պատերազմէն ետք, կարծւ նոր սկսանք յանկարծ անդրադառնալ, որ այդքան ալ խելացի ազգ մը չենք։ Մեր ժողովուրդը պէտք է սորվի իրապաշտ ըլլալ, որովհետեւ մենք կամ կը գերազանահատենք կամ կը թերազնահատենք, անշուշտ մենք մեզ կը գերազանահատենք, քուրքերուն ալ կը թերազնահատենք, ըսելով որ «անոնք ոչխար ժողովուրդ են», մինչ այդ իրենք կը յաղթեն, մենք կը պարտուինք...։ Անկ հատ շուրջերնիս նայինք, պէտք է շրջահայեաց ըլլալ, ճիշդ, իրատես ձեռով դատել, կշռել եւ լստ այլմ շարժիլ։ Շատ զգացական կը մօտենանք ամէն ինչին, այս է մեր ժողովուրդի ողբերգութիւնը, եւ այս մէկը դաստիարակութեան հարց է, շատ դժուար բան է մտածելակերպ փոխելու։

Աստուած տայ երիտասարդ սերունդը փոխուի, որովհետեւ իրենք, ի վերջոյ, աշխարհը տեսնելու առիթը կ'ունեան, այն ինչ նախորդ սերունդը չունեցաւ, զոց էր ամէն բան, կը կարծէին որ իրենք աշխարհի ամէնէն «գուատը» մարդիկն են, «մենք ենք որ կանք» կ'ըսեն.... Յետոյ անտարքերութիւն մը կար աշխարհի եղելութիւններու նկատմամբ, օրինակ Հայաստանի մէջ ով գիտէ թէ այսօր ինչ կը պատահի Պէյրութի մէջ, շատ քիչեր գիտեն այդ մասին.... Խրաբանչիրը իր «տարտով» կ'ապրի միայն, աշխարհընկալուսը պէտք է փոխուի, որովհետեւ մենք առանձինն չենք այս աշխարհին մէջ: Կարծեմ իհմա ինքնաօիտակառեան միուի մէջ ենք, ու լսուահի եմ, որ տակասից շատ ոնենիր կամ:

Հի՞ն եւ մոռոցուած դԵպքեր, թերթեր, անուններ

ԼՈՒՎՐՁՎԿ ՍԸ Զ. ԴԱՐՈՒ ՀԱՅՈՑ ՎՃԱՎՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

Յատուկ «ՊԱՅՔԱՐ» ին

Այսօր ո՞վ, քանի՞ հոգի կը հետաքրքրուի Զ. դարով:

Մեր դպրոցներուն մէջ անզամ, հայոց պատմութեան դասապահերուն, դասասունները ընդհանրապէս կը շրջանցնեն Զ., Ե. եւ Ը. դարերը, ուշադրութեան արժանի շատ բան չգտնելով այնտեղ: Եւ սխալ ալ չէ այս վարքագիծը, նկատի ունենալով հայոց աշխարհին պարզած անբաժանի իրավիճակը այդ դարաշրջաններուն: Երկիրը կորսնցուցեր էր իր անկախութիւնը, բաժնուեր ու մասնատուեր էին իր նահանգները յունաց ու պարսից տէրութեանց միջնու, այնուհետեւ ինկեր էին իր հարաւանական բանակներու կրունկներուն տակ...:

Այդ դարերուն գիր-գրականութիւնն ալ մարած էր, մանաւան՝ բաղդատամամբ Ուկեղարու շրջանին (Ե. դար), երբ Սահակ-Մեսրոպյան աշակերտութեան մէջէն երեւելի գրիչներ հրաշալի մատենագրութիւններով իմբ դրին հայագիր գրականութեան ու յաջորդ սերունդներուն կտակեցին անկորնչելի երկեր: Խորենացին, Կորինը, Եղիշէն, Եզնիկ Կողբացին, Դափի Անյաղը եւ այլք կու զան այդ շրջաննեն:

**Արծկէ (Ատիլճեւագ) քաղաքը՝
այսօր, ևանայ լիճի ափին:**

Իսկ ի՞նչ ունինք յաջորդ դարերէն: Շատ քիչ բան:

Ունինք Սերէնս պատմիչը՝ իր պատմագիրքով (Ե. դար), Ղետնի պատմիչը (Ը. դար)՝ արաբական արշաւանքներու մասին իր հայրայրած բանագին տեղեկութիւններով:

Անցեալները, դարձեալ ծեռք արի Օրմանեան սրբազնի կորողային «Ազգապատմ»-ը, որ եռահասոր անզուգական աշխատամիտութիւն մըն է, որուն մէջ կը պատմուին Հայ Եկեղեցւոյ առնչուող բոլոր դէպերը՝ Հայաստանի քաղաքական անցուղարձերուն զուգահեռ: Անուններու, բուազաններու, պարզաբաններու յորդահոս արդիւր մը, որ կը շնորհեած ընթերցողը: Կը մտածես. այս ի՞նչ հմտութիւն, պատմական տուեալներ հաւաքելու եւ համադրելու ի՞նչ համբերութիւն, մարդկային իմացականութեան ի՞նչ սխրանք....:

Թերրատեցի «Ազգապատմ»-ի այն էջերը, որոնք կ'առնչուին Զ. դարուն: Մողոցուած կամ անձանօր ի՞նչ անուններ կը տողանցէին այնուեղ, ի՞նչ դէպեր կը հրմշտկէին զիրար....:

Իմ ուշադրութիւնը կերպնացաւ սակայն երկու կարողիկուներու ու քանի մը հայ մարզպաններու անուններուն վրայ: Ե՞ս, քանի որ անոնք արժանի դարձեր էին «զրոց յիշատակի», ուրեմն՝ կ'արժէր զանոնք ոգեկոչել մեր օրեւուն ալ:

Պատմութեան վերներցումը անպայման լոյս մը կը ծագեցնէ մեր ներաշարին մէջ եւ ուղենիշ կրնայ դառնալ ապագային համար....:

***

Հին դարերու մեր կարողիկուներէն շատերուն մասին կը պակսին կենսագրական տարրական տուեալներ իսկ: Պատճառներէն զիսաւոր ժամանակակից մատենագիրներու չգոյութիւնն է:

Օրինակ վերցնենք Սամոնի Արծկէից անունով կարողիկուսը, որ զահական լուսական է 516-526: Չկան իր մասին կենսագրական տեղեկութիւններ:

Գիտենք սակայն, որ ան պատմական Տուրութեան Խորհուունիք զաւանի Արծկէ քաղաքէն էր (Վանայ լիճի հիւսիսային ափի): Հայրապետական արքո քազմեցաւ՝ յաջորդելով Բարգէն Օրմանից կարողիկուսին, որուն մտերիմ գործակիցներէն մին կը բոլի ըլլալ: Իբրեւ Քզնունեաց Եպիսկոպոս՝ մասնակցութիւն բերած էր արդէն Դուինի 506-ի նշանաւոր ժողովին (Բարգէն կարողիկոսի նախագահութեամբ), ուր Հայ Եկեղեցին առաջին անգամ ըլլալով ժըստական դիրք որդեգործեց 451-ի Քաղկեդոնի Տիեզերական Դ. Ժողովին որոշումներուն նկատմամբ....:

Օրմանեան սրբազնի հայաստիացումով՝ Սամոնի կարողիկոս կը պատմական Մանագկերտեաց կամ Աղբիանուեան տոհմին (նախկին քրիստոնութեա), որ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի օրերէն սկսեալ առանձնաշնորհեալ դիրք ուներ Հայ Եկեղեցւոյ նուիրապետական համակարգին մէջ ու պարբերաբար կարողիկուներ կու տար հայրապետական արռողին:

Ինչպիսի՞ կացութիւն մը կը տիրեր Հայաստանի մէջ՝ Սամոնի կարողիկոսի օրեւուն:

Ծանօթ է որ Արշակունիաց քաջաւորութիւնը փոլ եկած էր 428-ին ու երկիր երկու մասի բաժնուեր էր. Պարսկահայաստան եւ Յունահայաստան: Կարողիկոսական արռող Ս. Եջմիածնէն փոխադրուեր էր Դուին, 485-ին: Բա-

ԼԵՐՈՒ ՇԱՌՈՅԵՎԸ (sharoyanlevon@gmail.com)

թերախտարար, Նուարսակի դաշնագրեն եւոր պարսկական արքունիքը յաճախ հայ մարզպաններ կը նշանակէր Պարսկահայաստանի վրայ: Սամոնի կարողիկոսն ալ բախտաւոր եղաւ, իր շրջանին՝ իր կողքին ունենալով ՍՇԵԺ Գնունիք հայ մարզպանը, որ պաշտօնի կոչուեցաւ 517-ին ու իր այդ դիրքը պահեց 30 տարի շարունակ....:

Սամոնի օրով թէեւ Հայաստանի սահմանամերձ գօտիներուն մէջ մղուեցան յոյն-պարսկական պատերազմներ, բայց մեր երկիրը ընդհանրապէս մնաց անդորր ու խաղաղ: Ասոր շնորհի ալ՝ եկեղեցին բոլորեց բարօր շրջան մը:

***

Ճշգրտութէն ո՞ւր կը գտնուէր Սամոնի Արծկէցիի ծննդավայրը:

ԱՐԾԿԵ՛ բերդաբաղաքը, որ բրականա արդի քարտէսներու վրայ կը կոչուի ԱՄՓԵՑԵՎԱՋ, կը գտնուի Վանայ լիճի հիւսիսային ափին, Խոլաբի ու Արծէշի միջնու: Լիճին հիւսիսային այս ափերը մաս կազմած են պատմական Տուրութեան մէջ զաւալութիւնը. ԲԲՆՈՒՆԻՔ, Խորխուութիւնի և Աղիովիտ:

Քաղաքը փոռուած է Սիփան լեռան հարավային լանջերուն վրայ: Հին դարերուն, ան պատկանեն գ Գնունի եւ Քզնունի հայկական իշխանական տոհմերուն: Բազմաթիւ անզամներ արշաւանքներու թիրախն դարձեր ու տէր փոխներ է (արաբներ, յոյներ, սելջուկներ, մնաղոլներ, պարսիկներ...):

Հին պատմական Արծկէն ջրամոյն եղած է Ժ.-Ժ. դարերուն եւ ասոր փոխարքէն հետզիւտէ կառուցուած է նոր Արծկէն, ԺԵ.-ԺԹ. դարերուն:

ԺԹ. դարու Բ. կեսին Արծկէի զաւառը ունէր 140 զիտ՝ 30.000 բնակչութեամբ, որուն 25.000-ը հայեր էին: Շրջանին մէջ կային քանի մը վանքեր, որոնցմէ մին էր Սիփանի լանջին գտնուող Ս. Երաշխաւոր կամ Սրանչելագործ վաճառք: Արծկէի բերքի հողերը կ'արտադրեին ընտիր ցորեն, ընկոյզ եւ ծիրան:

1915-ին շրջանը լիի հայրավակուեցաւ:

Արծկէն ներկային ունի 30 հազար բնակչութիւն:

***

Ահա՛ որիշ կարողիկոս մը եւս. Սահակ Բ. Ուղկեցի: Ո՞վ լսած է անոր մասին:

Ամենայն Հայոց կարողիկոսներու ցանկին մէջ՝ 19-րդ անունն է Սահակ Ուղկեցին, որ ունեցած է կարձատել զահակալութիւն մը, հազի հինգ տարի՝ 534-539:

Կենսագրական գրերէ ոչ մէկ տուեալ հասած է մեզի իր մասին:

Ստոյց է միայն, որ ան ծնած է Տուրութեան Հարք (Խնուս) զաւառի Ուղկեցի: Բայց այս գիտին աշխարհագրական դիրքը ճշդել իսկ դժուար է այսօր: Օրմանեան սրբազն իր «Ազգապատմ»-ին մէջ կ'ենթադրէ: Արծկէն ներկային ունի 30 հազար բնակչութիւն:

Ասիակ Ուղկեցի նատավայրը եղած է Դուինը: Այդ շրջանին, Հայաստան կը շարունակէր բաժնուած մնալ բիզուացացիներու եւ Սասանեան պարսկիներու միջնու, որոնք մէր երկիրը կը կառավարէին նշանակեալ կուսակալներու: Պարսկահպատակ բաժնին մարզպան էր հայ գօրավար ՍՇԵԺ Գնունիք, որ, ինչպէս յիշեցինք, պաշտօնի վրայ մնաց շուրջ երեսուն տարի, 517-էն սկսեալ միջնու 548: Կարողիկոսական արռողը կը գտնուէր պարսկահպատակ այսուոր կը գտնուէր պարսկահպատակ այս բաժնին մէջ:

Սահակ Ուղկեցի նատավայրը եղած է Առինը: Այդ շրջանին, Հայաստան կը շարունակէր բաժնուած մնալ բիզուացացիներու եւ Սասանեան պարսկիներու միջնու: Կարողիկոսական գրերէ ոչ մէկ տուեալ հասած է մեզի իր մասին:

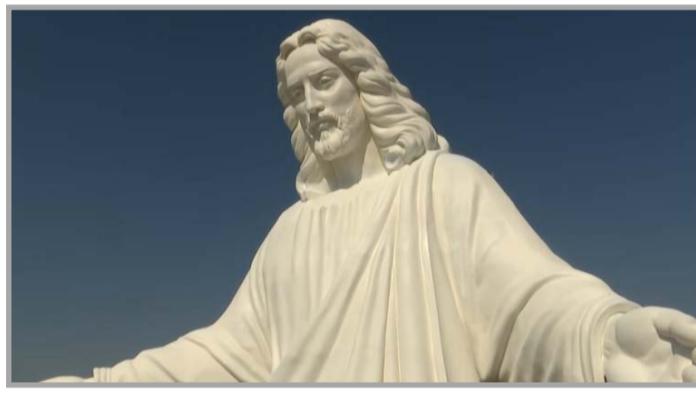
Սահակ Ուղկեցի առաջ կարողիկոսներու ցուցակին մէջ՝ «Սահակ» անունը Հանինը մէկ դէմք միայն՝ Սահակ Պարքեւ մեծանուն հայրապետը, որ զահակալած է աւելի քան կը կարողիկոսներու գիտուած: Հետեւաբար, Սահակ Ուղկեցի կարողիկոս բոլորած է հանդարատ զահակալութիւն մը:

Սահակ Ուղկեցի առաջ կարողիկոսներու ցուցակին մէջ՝ «Սահակ» անունով ունինք մէկ դէմք միայն՝ Սահակ Պարքեւ մեծանուն հայրապետը, որ զահա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՐՁԱՆԵ

Յատուկ «ՊԱՅՉԱՐ»ին

Երբ 2022-ին Հայաստանում Յիսուս Քրիստոսի արձան կառուցելու միտքը հանրայնացուեց, շատերն այն անլորջ եւ անպատեհ համարեցին: Գործարար Գագիկ Շառովկեանի անակնկալ այս առաջարկը մարդիկ «փողատէր մէկի» հերթական քմահաճոյք որակեցին: Երեք տարի առաջ թշնամի երկրի կողմից իրականացուող շարունակական ազդեստաներից ներ չսրափուած հանրութիւնը պատրաստ չէր համարժէր ընկալել ննան «յաւակնու» նախագծի մասին լուրը: Հակազդման ալիք բարձրացաւ առ այն՝ թէ Շառովկեանն ուզում է Հայուս լեռան շրջակայ արգելոց հնագիտական տեղանքը վտանգի ենթարկել: Նշենք, որ Կ'ուտայրի մարզում գտնուող Հատիսի զագարին է նախատեսում տեղադրել Յիսուսի արձանը, ինչը համարուում է ամենայարմար լանշաֆտը արձանի քառակողմ տեսանելիութեան համար: Խշանութեան հետ քննարկումներից արդինքում սակայն, վարչապետ Նիկոլ Փաշինեանը՝ 2022-ի յուլիսի 7-ի ՀՀ կառավարութեան նիստում հաւատութեան արժանացրեց Հայաստանում Յիսուսի արձանի կառուցման առաջարկը, հնարաւորինս մեղմերով այս թեմայի շորջ ծաւալուող հանրային կրթերը:

ունենալու է 1700 աստիճաններ եւ ճոպանույիներ: Հոգեւոր-ճշակութային այս հևկայ համային, ըստ նախագծովների մտայլացման, ունենալու է քանդարաններ, կանաչ հանգստի գօտիններ, ժամանցի վայրեր: Հատիս լեռան շրջակայ հնավայրերն եւ, ըստ «Շառովկեան իիմնադրամի» հաւատում, կը գետեղուն քանդարանային ծածկի ներքոյ՝ այցելուին ներկայանալով իրենց պատմութեամբ ու հնագիտական բացառիկ նմուշներով:

Սակայն, Յիսուս Փրկչի բարձրաքանակի կառուցման ի սկզբան դէմ է եղել Հայ Առաքելական եկեղեցին, յայտներով, որ եկեղեցու համար անընդունելի է Տիրոց մոնումենտալ արձան կերտելու զաղափարը: Հայ եկեղեցին ընդունում է միայն Քրիստոսի պատկերումը հարրաքանակի տեսքով: Եկեղեցին յորդուում է այս նախագծի հեղինակներին ու զաղափարի աջակիցներին՝ զեր մնալ Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու աւանդոյքը մերժող նախագծերից:

Չնայած ստեղծուած իրարամերժ դատողութիւններին Յիսուսի արձանի տեղադրուումն այլևս անկասելի է: Համաձայն վասորօր արուած յայտարարութիւնների, արձանի բացումը նախատեսուում է այս տարի ամրանը, սակայն այս ժամկէտը հնարաւոր է որ երկարաձգուի: Այն, դատելով Երեք տարի ընթացող աշխատանքների եռաշափ բուային դիզայնից, լինելու է գրուաշրջային առումով տպատիչ մի կեղուն, որից Հայաստանի հանրապետութիւնը եւ հայ ժողովուրդը կ'ունենայ թէ ֆինանսական, եւ թէ իմիջային ու ճանաչողական առաւելութիւններ:

Ի՞նչ առաւելութիւն կը տայ այս իրադարձութիւնը Հայաստանի արտաքին քաղաքական եւ ներքին համերաշխութեան կեանքում եւ ամենակարենոր ի՞նչ պէտք է անել իմաց:

Աշխարհը փոփոխուում է մեր աշքի առաջ: Այն, ինչ աներենակայելի կարող

ՍՍՈՒ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Էր բուալ երեկ, այսօր գաղափարական, բարյական արժեքների “flip-flop”-ի է ենթարկուում: Վկան՝ աշխարհում փորբորիկ առաջացրած Թրամփի երկրորդ յայտնութիւնն է՝ իր շոլի ենթարկող յայտարարութիւններով:

Պէտք է ծկուն լինել ու օգտագործել նոր մարտահաւաքանի իրողութիւններում մեզ համար շահեկան բոլոր հնարաւորութիւնները, մանաւանդ, որ ԱՍՍ նոր վաշակազմը, յայտնում է, որ աշխարհում քրիստոնեաների պաշտպանութեան շատագով է լինելու:

Քրիստոսի արձանի բացումը պէտք է տայ քաղաքական զգայի կապիտալ Հայաստանին: Արդէն պէտք է սկսել քարոզական եռուն աշխատանք միջազգային իրազեկմանը միտուած: Քրիստոսի արձանի բացման «ափիար» ընկերութիւնը պէտք է զանքեր գործադրի Հայաստան բերելու մեծարի քրիստոնեայ հաւատուցեաներին, միջազգային կրօնական կազմակերպութիւններին, աշխարհի ազդեցիկ առաջնորդներին, ներառեալ քրիստոնեաների իրաւունքների պաշտպանութեան կորս յայտարարած ԱՍՍ դեկավարութեան ու անշուշտ՝ Հռոմի Պապին:

Այս իրադարձութիւնը բացառիկ հնարաւորութիւն կը տայ ճանաչողական առումով է լի աւելի բարձրացնել Հայաստանի վարկը աշխարհում եւ կոտրել թշնամու սին, նենց ճանաչողական գրոհները հայ ժողովութիւն ինքնուրութիւն դիմ:

Հայաստանի ներքին համերաշխութեան հարցում արձանի բացումը կարող է ընդհանուր քրիստոնեայ հաւատորվ միաւորուելու ազդակ հանդիսանալ ընդդիմադիր հասուածների համար: «Քարզաւած Հայաստան» կուսակցութեան առաջնորդ Գագիկ Շառովկեանը, բերեւ, այն բացառիկ օլիգարխներից է, ով շնայած կոռուպցիոն բնոյի քրեական վարոյթներում իր անձի դէմ եղած բազմաթիւ հայցերի՝ (Վերջին բազինյի սկանդալ գործով հայցն է իր որու դէմ), կարողանում է հմտորէն հակալշուն իր ընդդիմադիր, խիստ հակալիշանական կեցուածք՝ բազմաթիւ ազգաշահ ծրագրերի իրագործմամբ ու մնալ դեռ հանդուրժուուղ ու ճաղերից դուրս գործող օլիգարխ:

Այս հևկայ նախագծի իրականացումը ենթարկում է գործող իշխանութիւնների եւ ընդդիմադիր «ԲՀԿ» առաջնորդի ու իր համակիրների միջին համագործակայ, ինչն, անշուշտ, դրական ազդակ կարող է լինել ներքին կեանքում:

Հիմա պիզնեսի առումով բաւականին աշխուժութիւն է տիրում Քրիստոսի արձանի շորջ ընկած տարածքներում: Մարդիկ բնակարաններ են գնում, տներ կառուցում, գրասեմեակներ հիմնում, առանձնակի կարեւորելով այդ տեղանքում սպասուելիք միջոցառումների խորհուրդը:

Աշխարհում Յիսուս Քրիստոսին նույրուած 27 արձան կայ, այդ բուս երկուո՞ւ Ս. Նահանգներում՝ Օհայօ եւ Ս. Արքանա: Հսկայ Նախագծի հեղինակ Շառովկեանն ասում է, որ մեր ամենաքարձր է լինելու՝ 99 մեր, նկատի ունենալով պատուանդանն ու լերան բարձրութիւնը: Իր խօսքերով, սա աշխարհում առաջին քրիստոնեայ երկրին վայել աննախադէա կառոյց պէտք է լինի իր բոլոր յատկանիշերով:

Նիւ Եռոք

ԱԽՏՈՒԵՖ ԳԵՐԱՎԱՐՈՒՅ ՀՆԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒԻ ԺՈՒՈՒԾ

(Ծարունակուած Ա. Եցն)

Եկեղեցական-ներկայացրուցական ժողովի (ԵՆԾ) գումարման նախապատրաստական աշխատանքների վերաբերեալ զեկոյց ներկայացրեց Մայր Արքուն դիւանապետ Տ. Արշակ արքեպիսկոպոս Խաչատրեանը:

Զեկոյցի աւարտին քննարկուեցին եւ որոշումներ կայացուեցին թեմերում ԵՆԾ պատգամատրեների բնատրութեան գործընթացի, ժողովի օրակարգային նիւթերի նախապատրաստման եւ կազմակերպական մի շաբթ հարցերի վերաբերեաւ: Եկեղեցական-ներկայացրուցական ժողովին ներկայացրելու համար համապատասխան յանձնախմբերին յանձնանարարականներ տրուեցին նախապատրաստել զեկոյցներ Եկեղեցու առաքելութեան կարեւորագոյն այնային հարցերի շորջ, որոնք վերաբերում են ծիսական կեանքի կազմակերպման, հոգեւորականաց պատրաստութեան, կրթադրութեան առաջնորդութիւնը կեանքում եւ ամենակարենոր ի՞նչ պէտք է անել իմաց:

Ստահոգութեամբ անդրադարձնով Հայաստանի ու հայ ժողովրդի առջեւ ծառացած մարտահաւաքանի համարին՝ ԳՀՆ-ի անդամները շեշտեցին Հայոց Եկեղեցին անպատ առկայ իիմնախնդիրների յաղաքարամին միաբանութեան ու համերաշխութեան ամրապնդման, Հայաստան-Սփիտիք գործակցութեան եւ համահայկական ներութեան պահապնդաման ուղղութեամբ:

ԳՀՆ խիստ կեանական ու առաջնական համարեց մատադ սկզբանի հոգեւոր համապատասխան նկարագրի ներառումանն ու ազգային ինքնուրութեան պահապնդամ ուղղութեամբ այս նախաձեռնութիւնը՝ թելադրելով շարունակել ծրագրի:

Երբասահմէ Հայոց Պատրիարքութեանն առնչուած հարցերի վերաբերեալ ժողովականներին իրազեկումներ կատարեց Պատրիարքութեան Տնօրին ժողովի աշխատական Տ. Թէոդորոս Եպիսկոպոս Զաքարիանը՝ անդրադարձնութեան պահապնդամ կարպելով պատրիարքութեան կառուածական ներկայացրուցին:

հարցերին եւ այդ ուղղութեամբ իրականացուած քայլերին:

Գերազոյն հոգեւոր խորհուրդն իր զօրակցութիւնը յայտնեց Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբուանց զինուորեալ միարանութեանը եւ հայ համայնքին՝ կարեւուլով յիշեալ խնդիրների արդար հանգուցալութումը եւ այդ ուղղութեամբ գործադրուուղ հետեւղական զանքերը:

Դամակոսի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Արքայ Եպիսկոպոս Նախանդեանը ժողովականներին համապա

ՀԱԻԱՏՔԸ

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՔԱՐԻ ԴԻՄԱՅ

(Ծարունակուած նախորդ թիւն)

Տակավին Հայ մշակոյքը չխսթարելու, հայ ինքնուրիւնը պահելու ճակատամարտերը, ամէն մէկը մէկ Աւարայր մըն է, որ կը սպասէ՝ հայ ստեղծագործ տաղանդին, հայ երիտասարդի, մտքի քանքարին, հնարամտութեան, իմաստութեամբ պայքարելու և զինաքափ ընելու թշնամին: Որովհետեւ, միայն զէնքով չէ որ պիտի յաղթենք այլ դիւանգիտութեամբ, խելքով, հնարամտութեամբ, զիտութեամբ: Բնոլորս ականատես եղանք վերջին իրայէլեան ահարեկումներուն եւ վկայեցիք թէ ինչպէս 4000 երիտասարդներ միեւնոյն ժամուն ամէն մէկը իրարմէ ենուու վայրի մը մէջ իրենց բջիջայիններու պայքումներով զինաքափ եղան: Հնարամտութիւնն ու խելքն է որ մեզի յաղթանակներու պիտի առաջնորդէ: Եւ մենք ունինք խելքն ալ զիտնականներու ստուար բանակն ալ:

Ցեղասպանութիւնն աւելի քան եօթանատուն տարի եսոք, մէր հայրեն ու մայրերը ամէն օր Վարդանանց պատերազմ մղեցին եւ ողջ պահեցին՝ լեզուն, պատմութիւնը, մշակոյքը ու պայքարեցան հասցնելու համար այսօր՝ ձեզի, հաւատալով որ օր մը Հայաստանի անկախացումով վերջ պիտի գտնէին՝ ինքնութեան, լեզուի ու հայ մնալու պայքարները: Ի վերջոյ, հայրենիք վերադառնալով վերջ պիտի գտնէին նաև հայապահպանան ճակատամարտերը, հայ ըլլալը պիտի դառնանք մեր կենաքի բնական ոճը, ապրելով արժանավայել, հայօրեն, հայու պէս մէր հողերուն վրայ: Ունենալով Հայ դպրոցը որպէս ինքնութեան զինանց, հայոց պետութիւնը իրեն հայ ժողովորդի անսասան պաշտպան ամրոցը եւ հայրենը անխորտակելիօրէն բարուարու մէր բոլորի շուրթերուն:

Այդպէս չեղաւ ափսո՞ւ: Հազա՞ր ափսու:

Ունեցա՞նք ազատ եւ անկախ Հայաստանը եւ փութացինք հայրենիք, սակայն, Հայաստանի անկախացումով եւ աշխարհաքաղաքական մշակավայրի նոր մարտավարութիւններով, մեզի կը պարտադրուիէն նոր իրականութիւններ եւ ունեցանք ներքին ճակատի վրայ բացուած նոր Աւարայրներ՝ եւ վարդանքը կը շարունակուի հայրենիքի մէջ եւս՝

Հայոց լեզուի աղաւաղումն դէմ, Հայոց Ցեղասպանութեան հարցը ճապահեցնելու եւ մէր յիշորութիւնը խարաբելու փորձերուն դէմ, բաժան-բաժան եղած ժողովուրդը միաւորելու, մեկուսացուած սփիոր վերամիանելու հայրենիքն, եւ տասնամեակներ եսոք հազարաւոր մարտիկներու արիւնով անկախացած Արցախը, ամօրայի ու խայտառակ պարտութեամբ թշնամին ետք բերելու, անոր վերատիրանալու պայքարը: Հայարափուած Արցախի մէջ այսօր կ'անհետանայ մէր դարաւոր մշակութային ժառանգութիւնը: Չէր քանի ամբողջ Արեւատահայաստանի տարածքին փոռուած հազարաւոր մէր վանքերն ու եկեղեցները կործանեցան կամ վերածուեցան մզկիթներու ու ախոռներու, այսօր Արցախն է որ կ'արժանանայ նոյն ճակատազրին: Ահա՛ թէ ուր տեղի կ'ունենայ մէր ժամանակներու նոր Աւարայրները:

Այսօր ունինք մէր պետութիւնը՝ պարտուած, բաժանուած ու յուսալքուած, կողմորոշումը կրոսնցուած ժողովուրդ: Ինչպէս է որ հոս հասանք եւ ինչ ու հասանք, Ի՞նչն էր այս բոլորին պատճառը, ինչո՞ւ չենք կրնար մէկ բոռնցը դառնալ, ու ցցուիլ թշնամինն դէմ: Պարզապէս որովհետեւ մեզի կ'իշխէ՛ ԵՍ-ը, եւ աւելի ահաւորը՝ մէր ուժերուն չհաւատալու, մենք մեզի չվստահելու, պարտուողի հոգեբանութիւնը որ մեզ իսկական պարտութեան կ'առաջնորդէ: Յանձնապատան, դիրին, ու հանգիստ կենաքը, մեզի դարձուած է անտարեր, վախիստ եւ անձնասէր եւ կրաւորական մէր կենաքի իրադարձութիւններուն հանդէա՞ անհոգ ու անտարեր:

Մեզի կը պակսի քաջ սպարապետը՝ նոր օրերու, նոր Վարդան Մամիկոնեանը որ պիտի համախմբէ բովանդակ հայութիւնը մէկ քանակի մէջ, պիտի ներշնչէ հաւատը՝ հայրենիքն, լեզուին, ու մէր ուժին հաւատալու ինքնավաստանութիւնը, Սապարապէս մը որ ինչպէս 1500 տարի առաջ իր բանակին զիսուն անցած կը խրախուսէր իր զինուրիները յայտարաբելով՝ թէ Քրիստոնեութիւնը մեզի համար հանդերձանք չէ, որ հանենք եւ փոխենք, այլ մէր մորքին գոյնն է եւ ոչ որ կրնայ զայն փոխել, թշնամին երեսին նետելով որ Քրիստոնեութիւնը մէր ազգային նկարագիրն է եւ կարելի չէ զայն մէր մէջէն հանել եւ թշնամին ստիպուեցաւ ընդունիլ ու ստորագրել Նուարասկի դաշնագիրը, երեսուն տարի եսոք միայն, շնորհի՝ Վարդանի եղրորդորդոյն Վահան Մամիկոնեանին շարունակած միեւնոյն քաղաքական վարքագիծին որ Վարդան դրած էր, պահելով հայ քրիստոնեայ մնալու որոշումը, եւ պարսիկը ստորագրեց առաջին պայմանագիրներէն որ փոքրամասնութիւններուն կրօնքի ազատութեան իրաւոնքը կը շնորհէր 1500 տարի առաջ:

Այսօր մեզի պէտք են նոր սպարապետներ, Նոր Վարդաններ որոնք արիութիւնն ու հայրտութիւնը պիտի ունենան թշնամին երեսին շարտելու թէ Արցախն ու Հայաստանը ծախու չեն:

Այսօր ես մէր նոր սպարապետը պիտի կանգնի հայոց բանակին զիսուն եւ իրամայէ՝ «Արցախը հազարմեակներու մէր հողն ու քարն է, մէր ինքնութիւնն ու հայրտութիւնն է իր վանքերով ու եկեղեցներով: Վարդանանց ճակատամարտէն տակաւին չորս դար առաջ, Ա. դարուն արդէն կառուցուած Դադիվանքով, Դ. դարու՝ Գանձասարով, Արամասով, եւ տակաւին Հատուուի, Քարվանարի, Բերդանորի, Մոխրենիսի, Մարտակերտի, Այգեստանի, Քարին Տակի, Շուշիի (Ղազանչեցոցի), Մատաղիսի, Աստղաշենի, հազարաւոր վանքերով ու եկեղեցներով, մարդ ու մշակոյք կերտած, համալսարան

ՄԵՂԱ ՄԱՐԿՈՍԱՄ ԽՏԾԵՑՄՆ

Իմմած, հազարամեակներու Արցախը՝ Ազերիական տարածքը: Իսկ եթէ ազերիին են այս հողերը, ի՞նչ զործ ունին հոն հայկակն վանքերն ու խաչքարերը: Ահա այս հազուումէն սարսափած, կը կոտորէ, կ'աւերէ մեր դարաւոր հարատութիւնը, մեր հետքերը, որպէսզի տիրէ հողին, ինչպէս ըրա Նախիչենի այսօր կը հասնի Սինիքին:

Որո՞ւ ուսկին որո՞ւ կու տանք:

Ահա թէ ինչպէս հետզիետ կ'անհետանայ մէր դարաւոր ժառանգութիւնը: Ո՞վ այսօր կը խօսի Արեւատեան Հայաստանի հողերուն վրայ գոյութիւնը ունեցող աւելի քան 2800 եկեղեցներուն ու 450 վանքերուն մասին, որուն երկու հազար արդէն գոյութիւն չունին:

Ահաւասիկ թէ ինչո՞ւ Վարդանանը անժամանցելի է: Եւ մէր բոլոր արհաւիրքի ու մահու կենաց պահերուն կը յայտնուի որպէս՝ ողի, զգաստացնելու, չփառակելու, չյուսահատելու եւ պայքարելու, թէկուու եւ անհաւասար միջոցներով: Սեզ ընկառն ազերիին ու բուրքը չունին մէր մշակոյքը, մէր հաւատը, մէր հայրենասիրութիւնը եւ ուզգմի դաշտը լքող դասալիքներ են: Հայ հերու է ու մարտունակ, ամէն մէկ հայու հոգին մէջ Վարդան մը կայ որ կը զարքնի վերածուելով ողիի, բռունքի, առիւծի, որպիտեւն մնեն ենք հարազատ տէրերը այդ հողերուն եւ մէր պորտալարը եօթը հազար տարուան ժառանգանութեամբ կապուած է այս հողին ու քարին:

Հետեւարար, մի ունենար միամտութիւնը թէ կրնանք զոյատեւել իրեւ հայեր օստար ափերու վրայ: Ամենահզօր զաղութներն անզամ կորած զացած են ժամանակի ընթացքին: Նայեցէր Լիբանանի հայ համայնքին՝ ի՞նչ էր երեկ եւ ի՞նչ է այսօր, ո՞ւ ու մէր բեմերը թնդացնու երաժշտմները, մէր սրահները ողողող բատրոնի հսկաները, մէր բեմերուն վառը ու պատիւ բարուոնի հսկաները, մէր սրահներուն վառ պատկանելու բարուու վառ պատկանելու անհատները: Սեր հարատութիւնը եղող արուեստագէտները:

Լիբանանը կերտող սերունին արմատները կու զային հայրենի հողերն, հոնիկ արմատախիլ եղած էին: Բայց այսօր մէր սերունդը որ կտրուած է հողեն, ինչի՞ վրայ պիտի կերտէ իր ինքնութիւնը երէ ոչ լեզուի, պատմութեան եւ մշակոյքի: Իսկ Առանց հողի, պատմութիւն եւ մշակոյք չի կերտուիր, եւ առանց մշակոյքի, բափառաշրջիկ զնուներու ենք, անհայրենիք անհատներ, հայ ծագումով օստար քաղաքացիներ, անարմատ ու ամէն հովուն ու փորութիւնը:

Հողն է որ մեզի կու տայ արմատներ եւ ուժ, մշակոյք, եւ պատմութիւն եւ այս բոլորը գումարած արժանապատութիւն եւ հպարտութիւնը:

Եւ հետեւարար՝

Հող ունենար համար եւ հայոց պատմութիւն կերտելու համար աշխատնար ունինք տանիք եւ աշխատելու համար՝ հաւատը է պէտք, որմէ կը ծննի կամքը, զիտութիւնը եւ յարատեւութիւնը:

***

Տանամեակներ առաջ երք շատ փոքր էի եւ այդ տարիներուն անուանակութիւններու աւանդութիւնը ընդիհանրացած՝ ուրախութեան, ճաշկերութիւնը հայտնի ու ստանալու օր էր, հարցուի մայրիկին թէ ե՞ր էր իմ անուան տօնը, ակնկալելով որ նուերներ կրնայի ստա

Լոյսով ուղեկցուող հօսք...

(Ծարունակուած 2-րդ էջեն)

Որքան էլ տարօրինակ կը հնչի, ի տարբերութիւն «գեմոկրատական» իշխանակարգի, բռնապետական վարչակաղզում ստի չափը շատ ցածր է: Թերեւս պատմութիւնը բազմիցս ապացուցել է սա: Այնպէս որ, Պաքուից այդունակ յայտարարութիւնները պէտք է ազդակ դառնան, որ Ազգային անվտանգութեան հայեցակարգ կոչուող փաստարդի վերացական շարադրութիւնների փոխարէն, բարձրակարգ մասմագէտների ուղղաջին խումբ ստեղծուի և յատուկ ծառայութիւնների օգնութեամբ մշակուի առաջիկայ մէկ երկու տարայ անվտանգային գործողութիւնների սցենարները: Իրավիճակները տարածաշրջանում եւ աշխարհում շատ արագ են փոխում: Կենդ արեւմտամտութեան, հակառական մետխակրկեսային եւ ուսա «ինքնիշխանների» բեմականացումները խնդիրների լուծում չեն:

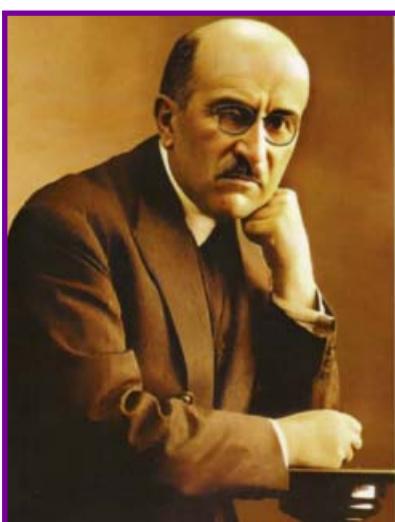
Նոյնիսկ վերջերս ուսաստանցի լրագրող, հրապարակախոս, Վլատիմիր Սոլովյոն իր հեռուստաշոուի ժամանակ նշեց. «Պաքուի գօրահանդէսում Ալիեի եւ Էրտողանի արտայայտած վիրաւորանքներին Հայաստանում պաշտօնական մակարդակով շաբատախսանեցին: Առնուազն, ես տեղեակ չեմ, որ պատախսանեկ են: Բայց մի բան կար, որին կը ցանկանայի անդրադառնալ: Պաքում շրերին Էրտողանն ասաց, թէ իհմա Ենվէր Փաշայի հոգին փառաւորուեց: Գիտէք, թէ ո՞վ էր Ենվէր փաշան: Նա երիտրուքների ուզմական նախարարն էր՝ Հայոց Յեղասպանութեան զիսաւոր կազմակերպիչներից մէկը: Սակայն արդեօ՞ք զիսի Էրտողանը, թէ ո՞վ սպաննեց Ենվէր փաշային: Նա սպաննուեց ազգութեամբ հայ, խորիդային զինուած ուժերի գնդապետ Յակոբ Մելքոնովի կողմից, որը Ուզպեքիստանում կրում էր պատմաշների դէմ, որոնց դեկավարում էր Ենվէր փաշան: Մելքոնովը բոլոր հայերի անոնից վլիչ լուծեց Ենվէրից: Այնպէս որ պարոն Էրտողանը Ենվէր փաշայի հոգին կանչելուց առաջ՝ բող լիշի, որ իրաքանչիր Ենվէր փաշայունի իր Յակոբ Մելքոնովը»: Սա ասում-յուշում է ուսաստանցի հրեան, իսկ մենք միայն համեստորէն լուսն ենք:

Հիմա էլ շատ հայերիս թում է, որ եթէ դառնանք Երումիութեան անդամ, ապա կ'ապրենք Ֆրասիայի կամ Գերմանիայի նման: Սակայն ոչ մէկի մըտքով չի անցնում, որ կարող ենք ապրել նաև Ռումինիայի եւ Պուլկարիայի նման: Չէ որ նրանք էլ են Երումիութեան անդամ, եւ չեն ապրում այնպէս ինչպէս ապրում են Նորվեգիայում, Ֆինլանտիայում, Գերմանիայում եւ այլն: Բայց դէ ինչ անես, հայր ամենալաւ տարբերակով է մտածում: Չնայած որ Հայաստանը Երումիութեան թեկնածու էլ չէ, բայց դէ երազում ենք եւ իրազում ենք իրական աշերին իշխանութեան թիվունութիւն նախազան Ֆուն Տեր Լայնը վերջերս ասաց՝ որպէսի Երումիութիւնը կարողանայ պաշտպանել Ուրբանիային, պատրաստում են կրծատել այն ծրագրերը որոնք ուրրուած են Երումիութեան ոչ զարգացած երկրներին, այսինքն Երումիութեանը յետոյ անդամակցած երկրներին, խօսք վերաբերում է Արեւելեան Երուպայի երկրներին, այսինքն նախակին սոցաձմբարին: Այսինքն՝ Երումիութիւնը հարուստ, արեւմտեան Երուպայի երկրներին ձեռք չի տալիս, բայց կտրում է իրենցից յետ մնացած արեւելեան երուպայի երկրներին տրուելիք տնտեսական օգնութիւնը: Հետեւարար հարց է ծագում, որ ոչ միայն Երումիութեանը նոր երկրների ընդգրկում ուղղակի չի կարող լինել, այլև Երումիութիւն ձգուու Երկրներին օգնութիւն ուղղակի չի լինի: Տեսմես այսքանից յետոյ մեր Երուերազողները գոնէ հաշուի առնում են այս իրողութիւնները, թէ մանկամիտ երեխանների նման միայն ուզուութեամբ են զրադա:

Ի դէպ, վիզաների ազատականացման դէպքում էլ, որ ժրաջանօրէն բմբկահարում են մեր Երուերազողները, որեւէ լուրջ փոփոխութիւն պէտք չէ ակնկալի: Քանի որ անզամ երէ Հայաստանի քաղաքացիների համար այն գործի, ապա ոչ մի նոր բան տեղի չի ունենայ. առանց դրա էլ ովեր հնարաւորութիւն ունեն, Երուպա գնում են: Իսկ օրէնքի ընդունման պարագայում հասարակ, աղքատ մարդիկ դարձեալ չեն կարողանալու զնալ, որովհետեւ նիրական պայմանները չեն ներեք: Իսկ քանի որ վիզաների ազատականացումը միայն զրուաշրջութեան նպատակով է լինելու, հետեւարար այն աշխատելու իրաւունք ստանալ հնարաւորութիւն չի ընձեռու: Այնպէս որ հայ արտագնայ աշխատանքի մեկնողների թիրախը դարձեալ կը մնայ Ռուսաստանը:

Վերջում ուզում եմ աւելացնել, որ տվորաբար սրտի լոյսով ուղեկցուող խօսքը դիւրին է ընկալում ունկնդիրի կողմից, իսկ մեզ պակասում է հայրենիքի համար պայքարելու ոգին ու հաւատը եւ ճիշդի ու սխալի միջեւ որոշելու ունակութիւնը: Մի բան, որ խիստ պակասում է մեզ արդէն երկար դարեր...

Երեւան
17.03.2025

Վահան Թերեւեան

Դաշտեարար. ինչ մնաց. կեանքեն ինչ ինչ մնաց.
Ինչ որ սուի ուրիշին. տարօրինա՞կ, այն միայն:

Կազմակերպութեամբ
Թերեւեան Մշակութամբ Մարտիրաս
Լիբանան Տեղական Վարշագութեամբ

ՎԱՀԱՆ ԹԵՐԵՎԵԱՆ ՄԱՀԱՍՏԱ
ՏՕ-ՐԴ ՅԻՇԱՏԱԿՈՒՄ

Կը բանախու՞ Տիար ԴԱՄԲԻԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
(Խմբագիր «Խօսական պաշտոնաթերթի»)

Գեղարվեստական Յայտագիր

Տեղի Կուլտուրայի Ուրբաթ, 4 Մարտի 2025 ժամը 7:00-ին,
Թերեւեան Կեդրոն, Ժամայզէ, առաջին յարկ:

Հրայր

ՓՈԽՈՒՂ ՔԱՂԱՔԱԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԵՏԵՎՆՔՆԵՐ

(Ծարունակուած 3-րդ էջեն)

բռնկում: Իշխանութեան հասած Նացի հոսանքը իրականութեան մէջ ազգայնական ընկերվարութիւն էր (National socialism): Հիմա զիտցա՞՞ք թէ ուր կ'ուղղուի բնակչութեան քուէն երք ծախողին աջ կեղրոն, ձախ կեղրոն եւ ընկերվարական կուսակցութիւնները: Տիրող դրամատիրական համակարգը իշխանութեան կը հասցնէ ազգայնական ուժեր, որպէսի պաշտպան իր ունեցուածքը երկրի սնանկացումի պարագային: Կառավարութիւնն ձեռք կը դնէ մարդոց ունեցուածքին վրայ ազգային շահերը գործածելով որպէս պատրուակ: Դժբախտաբար այս հոսանքն էր ներկայիսին կը գործադնական յանձնակատարները (commissioners) կը վարեն քաղաքականութիւն մը որ վնաս կը հասցնէ իրաքանչիւր անդամ երկրի տնտեսական շահին Երուպայի պաշտպանութեան յետով: Որպէս արդինը՝ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ և Խոալիոյ մէջ իշխանութեան կը հասցնին օտարի դէմ Երուպայի պարագան համակարգին անդամ Երուպայի Սինդիկատ Արտադրականութեան յանձնակատարները (Սինդիկատունները) կը վարեն քաղաքականութիւն մը որ վնաս կը հասցնէ իրաքանչիւր անդամ Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները Երուպայի սնանկացումի վրայի պաշտպանութեան յանձնակատարները (Սինդիկատունները): Ուստի մէջ որպէս պատահած շատ հաւանաբար արդինը Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները կը վարեն քաղաքականութիւն մը որ վնաս կը հասցնէ իրաքանչիւր անդամ Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները Երուպայի սնանկացումի վրայի պաշտպանութեան յանձնակատարները (Սինդիկատունները): Ուստի մէջ որպէս պատահած շատ հաւանաբար արդինը Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները կը վարեն քաղաքականութիւն մը որ վնաս կը հասցնէ իրաքանչիւր անդամ Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները Երուպայի սնանկացումի վրայի պաշտպանութեան յանձնակատարները (Սինդիկատունները): Ուստի մէջ որպէս պատահած շատ հաւանաբար արդինը Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները կը վարեն քաղաքականութիւն մը որ վնաս կը հասցնէ իրաքանչիւր անդամ Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները Երուպայի սնանկացումի վրայի պաշտպանութեան յանձնակատարները (Սինդիկատունները): Ուստի մէջ որպէս պատահած շատ հաւանաբար արդինը Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները կը վարեն քաղաքականութիւն մը որ վնաս կը հասցնէ իրաքանչիւր անդամ Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները Երուպայի սնանկացումի վրայի պաշտպանութեան յանձնակատարները (Սինդիկատունները): Ուստի մէջ որպէս պատահած շատ հաւանաբար արդինը Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները կը վարեն քաղաքականութիւն մը որ վնաս կը հասցնէ իրաքանչիւր անդամ Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները Երուպայի սնանկացումի վրայի պաշտպանութեան յանձնակատարները (Սինդիկատունները): Ուստի մէջ որպէս պատահած շատ հաւանաբար արդինը Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները կը վարեն քաղաքականութիւն մը որ վնաս կը հասցնէ իրաքանչիւր անդամ Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները Երուպայի սնանկացումի վրայի պաշտպանութեան յանձնակատարները (Սինդիկատունները): Ուստի մէջ որպէս պատահած շատ հաւանաբար արդինը Երուպայի պաշտպանութեան յանձնակատարները կը վարեն քաղաքականութիւն մը որ վնաս կը հասցնէ իրաքանչիւր անդամ Երուպայի պաշտպ

ՄԵՐ «ԴԱՅԾՆԱԿԻՑ» ՂՈՒՍԱՑԱՆ...

(Չարունակուած 4-րդ էջն)

Այսօր Հայաստանը կանգնած է կենսական ընտրութեան առջեւ՝ շարունակե՞լ կախուած մնալ Ռուսաստանէն, թէ՞ զարգացնել նոր ռազմավարական գործընկերութիւններ: Վերջին տարիներուն, Հայաստանը սկսած է խորացնել կապերը արեւմտեան երկիրներու, մասնաւորապէս՝ Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ի, ինչպէս նաև Հնդկաստանի հետ, ինչը ցոյց կու տայ, որ երկիրը կը փորձէ բազմակողմ դարձնել իր ապահովութեան քաղաքականութիւնը:

Հայաստանի ապահովութեան երաշխատոր կրնայ ըլլալ միայն հզօր եւ ինքնիշխան հայկական պետութիւն մը, որ կը իմնոնի իր սեփական պաշտպանական կարողութիւններուն եւ դիւանագիտական ճկունութեան վրայ:

Ի՞նչ եւս պէտք է պատահի, որ մեր ժողովուրդը հասկնայ, որ իր յոյսը միայն իր միասնականութեան վրայ պէտք է դնէ: Պատմութիւնը բազմից ապացուցած է, որ Ռուսաստանը Հայաստանի իրական ապահովութեան երաշխատոր չէ: Սուլուայի դաշնագիրը, Արցախեան պատերազմները եւ Վերջին տարիներու իրադարձութիւնները ցոյց կու տան, որ Հայաստանը պէտք է վերանայի իր դաշնակցային քաղաքականութիւնը, եւ այդ մէկը պէտք է գիտակցինք բոլորս:

Հայաստանի անվտանգութիւնը պէտք է իմնոնած ըլլայ ինքնիշխան եւ բազմակողմ արտաքին քաղաքականութեան վրայ, այլ ոչ թէ միակողմանի կախածութեան: Մեր ապագան կախուած է մեր սեփական որոշումներէն, ոչ թէ «դաշնակց»ի խոստումներէն, որոնք պատմութիւնը ցոյց տուած է, որ յաճախ անկատար կը մնան:

16.03.2025

FRESNO STATE.
Armenian Studies Program
THE ARMENIAN STUDIES PROGRAM, FRESNO STATE
AND TEKEYAN CULTURAL ASSOCIATION METRO LOS ANGELES CHAPTER
PRESENT

**“DEATH MARCHES PAST THE FRONT DOOR:
CLARA AND FRITZ SIGRIST-HILTY: SWISS EYEWITNESSES
TO THE ARMENIAN DANTE-INFERNO IN TURKEY (1915-1918)”**
BY DR. DORA SAKAYAN

**UNDER THE AUSPICES
OF HIS EMINENCE ARCHBISHOP HOVHAN DERDERIAN,
PRIMATE, WESTERN DIOCESE OF THE ARMENIAN CHURCH**

**Գինեաօն-BOOK LAUNCH
WITH PROF. BARLOW DER MUGRDECHIAN**
ARMENIAN STUDIES PROGRAM, FRESNO STATE
WITH HONORED GUEST HONORABLE FRANCO ZIMMERLI
HONORARY CONSUL OF SWITZERLAND IN LOS ANGELES

Death Marches Past the Front Door is the story of Swiss civil engineer Fritz Sigrist and his wife, nurse Clara Hilty. Sigrist was based in Ottoman Turkey in 1915 and he and his wife chronicled the unfolding of the Armenian Genocide.

Prof. Barlow Der Mugrdechian is the Berberian Coordinator of the Armenian Studies Program and Director of the Center for Armenian Studies at Fresno State.

Sunday, April 27, 2025 • 5:00PM
Western Diocese of the Armenian Church
3325 N. Glendale Blvd., Burbank, CA
Յայտագիրը Ասգլերէնով եւ Հայերէնով

ՄԵՐ ԱՐԴՅՈՒՆԱԳԵՐԼԵՐ - 415

ՍԱՄՎԵԼ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

Գեղանկարիչ եւ քանդակագործ Սամվել – աւելի ծանօթ Սելյալ անունով – ծնած է Երեւան: Իր ստեղծագործութիւններէն կարելի է գրանել զանազան համարական համարական մէջ, ինչպէս Երեւան, Սուլուա, Սենք Փերերզպուրկ, Տուպայ, Ապու Շասպի, Հոլանտա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Միացիա և Նահանգ-

ներ, Ամֆիա, Խրուարիա, Աստրալիա եւ այլ երկիրներու մէջ:

Հեղինակին գործերը մելանով եւ այլ կերպով նկարահանուած են: Խրաբանչիր գործ ունի առանձին խրայտակութիւն մը ներշնչուած Արարատ-

եան դաշտագետնի ջերմութենէն ու հզօրութենէն: Ինչպէս նաև՝ խաղողի հարստութենէն- հայու աշքերէն, Սեւանի տեսքը ... մինչեւ ծիրանի համով պսուդէն:

1977-1981 բուականներուն յաճախած է Երեւանի Խաչա-

տուր Արդեանի անուան մանկավարժական ուսումնարանը:

Տուած է (անձնական) ցուցահանդսներ՝ 2021-ին Սուլուա, 2019-ին (խմբային) Սուլուա, 2015-ին (խըրպային) Տուպայ, 2014-ին (խմբային) Երեւան, 2014-ին դարձեալ խմբային՝ երկու անգամ՝ Տուպայ:

KEV ORKIAN

Enough is Enough

Tournée mondiale du 25e anniversaire

Un nouveau spectacle hilarant

Le 29 mars 2025

à 19h30

Centre Arménie

1025 Bd Élisabeth, Laval, QC H7W 3J7

Pour l'achat de billets

* Aller au eventbrite.ca

et rechercher Kevorkian

* Appeler 514-747-6680